

παπαλαιωμένος ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ἔδει αὐτὸν καθαρι-
οθῆναι, οἰκονομεῖ ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ πάθος τὸν στρα-
τιώτην νύξαι τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ
ἐκπηδᾷ αἷμα καὶ ὕδωρ· ἐκ γὰρ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, φη-
σὶν ὁ Εὐαγγελιστὴς, *Ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ*, ἐν ἀλη-
θείᾳ τοῦ πεσόντος, εἰς τύπον τῶν μυστηρίων. Καὶ οὐκ
ἐξῆλθε δὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ οὕτως ἀπλῶς ῥέον, ἀλλὰ
ροίζῳ, ἵνα [72] ῥαντίσῃ τὸ σῶμα τοῦ ληστοῦ· τὸ γὰρ
μετὰ ροίζου πεμπόμενον ῥαντίζει, τὸ δὲ ῥέον ἡρέμα
ῥεῖ, καθὼς ἔρχεται. Ἀλλὰ μετὰ ροίζου ἐξῆλθεν τὸ αἷμα
καὶ τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἵνα ῥαντίσας τὸν ληστὴν
βαπτίσῃ, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· *Προσεληλύθαμεν
Σιών ὄρει καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον λαλοῦντι
παρὰ τὸν Ἀβελ*. Διὰ τί παρὰ τὸν Ἀβελ κρεῖττον λαλεῖ

τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ; Ἐπειδὴ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβελ ἐν
τῇ κορυφῇ τοῦ φονέως· τὸ δὲ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καθα-
ρίζει καὶ τοὺς φονευτὰς μετανοοῦντας. Μάθε οὖν τὸν
ζῆλον τῆς ἀληθείας, καὶ ἀγάπησον τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ
παρῆρσίαν· ἀκολούθησον ἀληθεῖ διδασκάλῳ ὑπὲρ ἀλη-
θείας ἀγωνιζομένῳ, ἵνα οὕτως ἀκούσας παρὰ τοῦ ἀπο-
στόλου Παύλου, *Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ
Χριστοῦ*, καταξιώθῃς καὶ αὐτὸς τῶν στεφάνων τῆς
δικαιοσύνης, καὶ ὧν ἡτοίμασεν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῖς
ἡγαπηκόσιν αὐτὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ὧν γένοιτο
καὶ ἡμεῖς πάντας ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ADMONITIO IN SERMONEM

Hanc orationem a multis auctam, retractatam et mntatam fuisse perspicuum est, neque unus occurrit Codex manuscriptus qui cum alio consentiat. Longiorem homiliam Latine solum ediderat Gerardus Vossius : hujus autem interpretationi Latinæ ex aliquo exemplari breviorē aptavit Græcam homiliam Fronto Duçæus, ita ut non paucis in locis hiuleam et mutilam seriem repræsentet; et tamen si extrema verba ubi hiatus incipit, cum sequentibus quo desinit, jungas, nihil desiderari existimes. Sub hæc autem, Vossiana et Frontoniana longiorem orationem edidit Savilius, sed multis in locis vitiatam. Nos demum ex Codice Coisliniano 349 hanc sartam et tectam proferimus, a Frontoniana et Vossiana longe diversam, et cum Saviliana magis consonantem.

Λόγος περὶ ψευδοπροφητῶν, καὶ ψευδοδιδασκάλων, καὶ ἀθέων αἰρετικῶν, καὶ περὶ σημείων τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐρρήθη δὲ μέλλοντος αὐτοῦ ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος.

α'. Ὁδυνηρὸς ὁ λόγος, καθότι καὶ ἔσχατος, ὡς μοι δε-
δήλωται, ἀλλὰ καὶ πολλῆς χαρᾶς γέμων. Ὁδυνηρὸς μὲν,
ὅτι οὐκ ἔτι λαλήσω πρὸς ὑμᾶς· πολλῆς δὲ χαρᾶς γέμων,
ὅτι ἐφέστηκέν μοι ὁ καιρὸς εἰς τὴν ἀναλῦσαι, καὶ σὺν
Χριστῷ εἶναί με· καὶ καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος, *Οὐκέτι
λαλήσω μεθ' ὑμῶν*. Ἔτι δὲ νῦν [75] λαλήσω ἐν ὀδύνῃ
καρδίας περὶ τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ ψευδοδιδασκάλων,
καὶ ἀθέων αἰρετικῶν, περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε· *Πο-
νηροὶ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χει-
ρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι*· περὶ ὧν πολλάκις
ὑμεῖς ὑπέμνησα. Πολλοὺς γὰρ λόγους ἐποιήσαμην χάριτι
Χριστοῦ, ὡς καὶ ἐπίστασθε φιλόθεοι· καὶ σχεδὸν ἐν
ἐκάστῳ λόγῳ περὶ τούτων ὑπεμνήσαμεν, εἰ ἄρα μέμνη-
σθε τῶν χθὲς εἰρημένων· οἶδα δὲ ὅτι μέμνησθε, καὶ μά-
λιστα οἱ φιλόπονοι, καὶ φιλόδοιοι, καὶ φιλόχριστοι.
Ὁ γὰρ φιλόδοιλος δικαίως ἂν ἐκλήθη φιλόχριστος, κατὰ
τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Δεσπότου, ὅτι *Ὁ ἀγαπῶν με,
τοὺς λόγους μου τηρεῖ*. Ὁ ἀγαπῶν με, ἀνιπληθίσε-
ται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. Ὁ ἀγαπῶν με, ἐν τῷ νόμῳ
μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός· δηλονότι ἐν Εὐαγγελίῳ
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Γραφαῖς. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀνεξά-
λειπτον ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην·
ἀπεκδεχόμενος αὐτὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἀεὶ τηρεῖ τὴν
ὥραν τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Πάντοτε ἐν χερσὶν αὐτοῦ
κατέχων τὰς ἱερὰς βίβλους, οὐκ ἐπιλήσεται ἐκεῖνων τῶν
φοδεῶν βιβλίων, περὶ ὧν γέγραπται· *Κριτήριον
ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεψύχθησαν*. Ὅρα πόσον κέρδος
ἐστὶ τοῦ ἐρευνᾶν τὰς Γραφάς, καθὼς πολλάκις ἔχουσάτε.
Τί δὲ ἐστίν, ὃ λέγομεν; Ὅτι οὐδὲν ἔλειπεν, οὐδὲ πα-
ρεσιώπησε τῶν συμφερόντων ἡμῖν ἡ θεία Γραφή, ἀλλὰ
πανταχοῦ κράζει, διὰ τε προφητῶν καὶ ἀποστόλων,
προαναφωνοῦσα καὶ προατφαλιζομένη ἕκαστον ὡς μήτηρ
φιλότεκνος τὰ ἴδια τέκνα φιλοῦσα, προμαρτυρεῖται· καὶ
ὑπομνήσκει περὶ τῶν παρηχημάτων καὶ περὶ τῶν

ἐνεστώτων, καὶ περὶ τῶν μελλόντων, μηδὲν παριδοῦσα,
ὡς προεῖρηται, τῶν ἡμῖν συμφερόντων· καὶ τοῦτο οὐκ
ἐν κρυπτῷ λαλοῦσα, οὐδὲ μικροφωνοῦσα, ἀλλὰ παντα-
χοῦ πόνῳ καὶ δυνάμει κράζουσα διὰ τε νόμου, καὶ προ-
φητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου. Διὰ
μὲν γὰρ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγει· *Ἀναβόησον ἐν
ισχύϊ, καὶ μὴ φρεῖσθαι, ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν φω-
νὴν σου*· καὶ πάλιν λέγει, *Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνά-
βηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών*· καὶ προῖων λέγει,
Ἵψώσατε, μὴ φοβεῖσθε. Καὶ πάλιν Δαυὶδ λέγει·
Ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου.
Ἰωάννης δὲ ὁ θεολόγος ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ Ἐπιστολῇ
λέγει· *Βλέπετε ἑαυτοὺς*. Παῦλος δὲ τί; *Βλέπετε
πῶς περιπατεῖτε*· ὁ δὲ Κύριος, *Ἐγὼ παρῆρσίαι
ἐλάλησα τῷ κόσμῳ, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν*.
Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ αὐτοῦ, ὅτι *Ἔστηκε,
καὶ ἐκραξεν λέγων*· *Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς
με, καὶ πινέτω*. Ὅρᾳ πόσος ἀγὼν, πόση σπουδὴ, πῶς
παρῆρσία κράζει, καὶ οὐδεὶς ὁ συνίων; Καὶ πάλιν ὁ μα-
κάριος Παῦλος λέγει· *Βλέπετε τοὺς κύνες, βλέπετε
τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν*.
*Βλέπετε πῶς περιπατεῖτε, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ
εἰσι*. Καὶ Ἰωάννης· *Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπο-
λέσητε τὴν εὐαγγελίαν, ὅτι πολλοὶ πλάνοι ἐξῆλθον
εἰς τὸν κόσμον*. Καὶ πολλά ἐστὶ τοιαῦτα ἐν ταῖς θείαις
Γραφαῖς Παλαιαῖς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης, βοῶντα καὶ
δυσπνίζοντα ἡμᾶς ἐκ τῆς βαθυμίας ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲ τὸ
ἐναντίον ποιοῦμεν, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης,
ὅτι *Τοῖς ὥσιν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφ-
θαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμνυσαν*. Ὡ πόσων καὶ πηλίκων
γραμμάτων ἀκούοντες οὐ συνιοῦμεν! Ὅθεν καὶ ἀναπο-
λόγητοι ἐτόμεθα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς διαγνώσεως, ὅταν ἔλθῃ
ὁ φωτίζων τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερῶν τὰς
βουλὰς τῶν καρδιῶν· ἔσται τὸ κριτήριον καθίστη, καὶ βίβλοι

vator quidem salutem promiserat, sed tempus non erat, neque permittebatur latroni credere, ac baptizari: pronuntiavit enim Salvator, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non introibit in regnum cælorum* (Joan. 3. 5). Opportunitatem aut licentiam non reperiebat latro, suscipiendi baptismi tempus illi non suppetebat, quippe qui suspensus esset in cruce. Salvator igitur viam invenit, qua impedita expediret. Nam quia crediderat is Salvatori, qui in peccatis inveteraverat, eumque necesse erat baptizari, sic disponit Deus ut post passionem lancea miles Domini latus vulneret; et exsilit sanguis et aqua: ex ejus enim latere, inquit evangelista, *Exivit sanguis et aqua* (Ibid. 19. 34), ut de veritate passionis constaret, et figura sacramentorum exstaret. Neque vero sic exierunt sanguis et aqua, ut simpliciter fluerent, sed cum impetu, ut latronis corpus aspergerent. Quod enim cum impetuoso fluxu emittitur, aspergit: quod autem

fluit, leniter fluit, prout venit. At cum impetu exivit ex latere sanguis et aqua, ut latronem aspersum baptizarent, sicut Apostolus ait: *Accessimus ad Sion montem, et aspersionem sanguinis melius loquentem quam Abel* (Hebr. 12. 21. 24). Quare melius quam Abel loquitur sanguis Christi? Quia sanguis Abel insidet capiti homicidæ, Christi vero sanguis homicidas etiam poenitentes emundat. Disce igitur æmulationem ac zelum veritatis, et libertatem pro Christo loquendi adamoto; sequere verum Magistrum pro veritate decertantem, ut cum ab apostolo Paulo sic audiveris, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (1. Cor. 11. 1), justitiæ tu quoque coronam obtinere merearis, et quæ Christus Deus noster æterna bona præparavit iis, qui diligunt illum; quæ nobis omnibus utinam consequi detur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE PSEUDOPROPHETIS ET FALSIS DOCTORIBUS.

Is qui Chrysostomi nomen in titulo ementitus est, sese fingit populo suo ultimum vale dicere: *Tempus resolutionis meæ instat*, inquit. Hic omnia vobiscum signa sese statim offerunt. Stylus humilis abjectusque, a Chrysostomi orandi genere toto cælo diversus: dictio inelegans est, grammaticæ leges plerumque violantur, epitheta insipida ad nauseam usque accumuluntur. Demum Dionysius Areopagita ut scriptor celeberrimus memoratur. Hujus tamen scripta, quæ spuria apud eruditos omnes habentur, aliquot post mortem Chrysostomi sæculis confecta publicataque sunt. Inter hæreticos recensetur Nestorius; unde arguitur quanta fuerit Græculi hujus imperitia.

Interpretationem novam Latinam adornavimus.

ORATIO DE PSEUDOPROPHETIS, ET FALSIS DOCTORIBUS, ET IMPIIS HÆRETICIS, ET DE SIGNIS CONSUMMATIONIS SÆCULI HUIUS. DICTA EST PAULO ANTEQUAM (SANCTUS) DE VITA MIGRARET.

1. Lugubris oratio, utpote ultima, ut mihi significatum est: attamen magno gaudio plena. Lugubris, quia non ultra vos alloquar; multo gaudio plena, quia tempus resolutionis meæ instat, ut sim cum Christo; ac sicut dixit Dominus, *Non amplius loquar vobiscum* (Joan. 14. 30). Adhuc tamen nunc loquar in dolore cordis de falsis prophetis, de falsis doctoribus, et de impiis hæreticis, de quibus dicebat Apostolus: *Mali homines et præstigiatores proficient in pejus, in errorem inducentes et errantes* (2. Tim. 3. 13): de quibus etiam vos frequenter commonefeci. Multa enim verba feci per Christi gratiam, ut vos scitis, viri religiosi, fereque in singulis concionibus vos monui, si recordamini eorum, quæ heri dicebam: ac scio vos meminisse, maxime vero qui laboriosi, lectioni dediti, et Christi amantes estis. Nam qui lectionis studiosus est, jure Christi amans vocetur, secundum id quod dictum est a Domino: *Qui diligit me, sermones meos servat*; et, *Qui diligit me, diligetur a Patre meo* (Joan. 14. 23). Qui diligit me, in lege meditabitur die ac nocte, videlicet in Evangelio et reliquis Scripturis. Talis enim nunquam delendam in corde suo Dei retinet memoriam: exspectans quippe illum de cælis venturum, ejus adventus horam semper observat. Sacros manibus libros pertractans, non obliviscetur illorum tremendorum librorum, de quibus scriptum est: *Judicium sedit, et libri aperti sunt* (Dan. 7. 10). Vide

quantum sit luerum, scrutari Scripturas, ut sæpe audivistis. Quid porro est id quod dicimus? Scripturam divinam nihil tacuisse eorum, quæ utilia nobis esse possent; sed perpetuo clamare per prophetas et apostolos, ac velut matrem prolis amantem prænuntiare, singulosque præmunire. Commonefacit enim circa præterita, præsentia et futura, nihilque negligit, ut dictum est, eorum quæ nobis utilia sunt: id vero non in occulto, nec demissa voce, sed ubique totis viribus clamat, per legem, prophetas et apostolos, imo per ipsum Dominum. Per Isaiam quidem prophetam dicit: *Clama in fortitudine, et ne parcas, quasi tubam exalta vocem tuam* (Isai. 58. 1), et iterum dicit: *Super montem excelsum ascende qui evangelizas Sion* (Ibid. 40. 9); ac postea dicit: *Exaltate, ne timeatis*. Rursumque David ait: *Laboravi clamans, rauce factæ sunt fauces meæ* (Psal. 68. 4). Joannes autem Theologus in Catholica sua epistola dicit: *Videte vosmetipsos* (2. Joan. 8) Paulus vero quid? *Videte quomodo ambuletis* (Ephes. 5. 15); Dominus item: *Ego palam loquutus sum mundo et in abscondito nihil loquutus sum* (Joan. 18. 20). Et alibi evangelista de ipso ait, stetisse illum et clamasse: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat* (Ibid. 7. 37). Vides quanta contentione, quanto studio, quomodo palam loquatur, et nemo intelligat? Rursumque beatus Paulus dicit: *Videte canes videte malos operarios, videte concisionem*

(Philipp. 3. 2). *Videte quomodo ambuletis, quia dies mali sunt* (Ephes. 5. 15. 16). Et Joannes: *Videte vosmetipsos, ne perdati ea, quæ operati estis, quia multi seductores exierunt in mundum* (2. Joan. 8. 7). Multaque hujusmodi sunt in divinis Scripturis tum Veteris tum Novi Testamenti, quæ exclamant, et nos somno sopitos excitant. Nos autem contrarium facimus, quemadmodum dixit Isaias propheta: *Auribus suis graviter audierunt, et oculos suos clausuerunt* (Isai. 6. 10). O quam multas et quales scripturas audientes intelligimus! Quamobrem inexcusabiles erimus in die examinis cum venerit is qui illuminat abscondita tenebrarum, et manifesta facit consilia cordium: cum judicium sedebit, et libri aperientur (Dan. 7. 10), quos nunc cum audimus, ridemus, et non suspicimus. Nos enim singuli in propria via erramus, relinquentes rectam viam, et facti sumus sicut ab initio (Isai. 63. 19), cum nobis non imperares, Domine. Vereque in nobis impleta est prophetia Davidis, quæ sic habet: *Et commixti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum* (Psalm. 105. 35). Ideo humiles vilesque sumus per universam terram propter peccata nostra, et in nos pervenerunt fines sæculorum, sicut scriptum est (1. Cor. 10. 11): et pastores lupi sunt, et oves contriti; et fames instans, non fames panis, neque sitis aquæ, sed fames audiendi verbum Dei. Sed nemo sperantium in Dominum animum despondeat. Ne igitur animo deficiatis, semper respicientes in eum, qui dixit: *Vobiscum sum* (Matth. 28. 20).

2. Confidite ergo. Neque enim fame necabit Deus animas justorum (Prov. 10. 3). De hac fame loquitur Dominus per prophetam: *Et erit in diebus illis, inducam famem super terram; non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini. Et circumquaque current ab Occidente usque ad Orientem, quærentes verbum Domini* (Amos 8. 11. 12). Vides hic non de pane verba fieri? Deus enim non de pane loquitur. O diram, exitiosam et damnosam famem! o famem æternum supplicium procurantem! Hæc fames est, quæ rem omnem malam subministrat: hæc fames omnis mali causa. Hanc prævidens futuram famem propheta David verbis Deum rogabat: *Deus meus, ne taceas a me. Et de probis fidelibus sic vaticinatus est: Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame. Et alibi dicit: Et in diebus famis saturabuntur; et rursum: Miserator et misericors Dominus escam dedit timentibus se.* (Psalm. 27. 1; et 32. 19; et 36. 19; et 110. 4. 5). Hæc dixit David de iis, qui scrutantur Scripturas, quod non sint esurituri. Scrutemur Scripturas, fratres, ne esuriamus accedente exitiosa illa fame: scrutemur, ne in errorem abducamur, et circumferamur omni vento. Ideo negligentibus dicit Dominus: *Erratis, non intelligentes Scripturas* (Matth. 22. 29). Vere namque ii, qui tales sunt, errant. Undenam exitiosa fames advenit? annon ex eo quod Scripturas non scrutemur? O quantis nos privamus bonis, quod divinas Scripturas relinquamus! Dominicum enim præceptum est. Scrutare diligenter, scrutare et inquire, inveniesque magnas inestimabilesque divitias, in agro absconditas, intelligesque sacram Scripturam. Scrutare, et invenies: cumque inveneris, vende omnia quæ habes, et eme agrum illum, præclaram nempe sanctarum Scripturarum scientiam, in quibus absconditur Filius, vera Sapientia Patris. Quem cum inveneris, beatus eris, sicut scriptum est: *Beatus homo, qui invenit sapientiam* (Prov. 3. 13). Scrutare, dilecte, sive dives sis sive pauper, sive servus sive liber, sive mas sive femina. *Scrutamini Scripturas* (Joan. 5. 39). Divina quippe Scriptura penus est omnis boni. Sed ad propositum redeamus: de consummatione quippe sermo est, de falsis prophetis, deque falsis doctoribus, et impiis hæreticis, qui torrentium instar omnia ubique inundant, multosque in errorem inducunt. Undenam id contigit? Certe ex ignorantia et imperitia præfectorum: ubi enim imperitia pastorum est, ibi ovium perniciēs. Quid ergo primum dicam? an

de consummatione nostra? an impiorum hæreticorum detestanda dogmata traducam? Si per tempus liceret, possem illorum profana dogmata et scelerata gesta triumphare: sed magno opus est certamine longoque sermone, quo impura illorum doctrina detegatur et triumphetur. Cæterum in præsentī operæ pretium est illos ex sacris Scripturis inimicos Christi comprobare, et lupos gregem ejus invadentes, ubique pellendos, et ab ovibus ejus abigendos. Ideo lupi jure vocati sunt et a prophetis, et ab ipso Domino, et a beatis apostolis; nec modo lupi, sed perniciosi, impii, hostes, inimici, insidiatores, blasphemi, hypocritæ, fures, latrones, abominandi, falsi propheta, falsi doctores, duces cæci, erronei, maligni, antichristi, scandala, filii hostis maligni, zizania, athei, pneumatomachi, qui in Spiritum gratiæ blasphemant: quibus non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro: *Per quos via veritatis blasphemabitur* (2. Pet. 2. 2). Ad hæc, filii maligni diaboli, ut ait Theologus Joannes: *Manifesti sunt filii diaboli* (1. Joan. 3. 10). Oportet ergo primum circa istos occupari, et postea de consummatione loqui. Quandoquidem igitur in nos fines sæculorum devenerunt, ut ait Apostolus (1. Cor. 10. 11), et exorta sunt tempora difficilia, et multiplicata est iniquitas, refrigitque caritas multorum, seductoresque multi sunt, ac plures qui seducuntur; age, sacros libros evolvamus, in iisque reperta veritatis via, per eam incedamus, et ad sanctos montes accurramus; ad prophetas dico et apostolos, ut non erremus, nec *Circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris* (Ephes. 4. 14). Ne infra maneamus, sed simul ascendamus cum sanctis discipulis ad beatum montem, audiamusque Pastorem nostrum dicentem: *Videte ne seducamini* (Luc. 21. 8): *Videte ne quis vos seducat* (Matth. 24. 4): videte ubique. Joannes quoque similia dicit: *Ne perdati quæ operati estis* (2. Joan. 8); et Paulus: *Videte canes* (Philipp. 3. 2): *Videte quomodo ambuletis* (Ephes. 5. 15). Illud autem, *Videte*, ad nihil aliud dicitur, quam ad nostram tutelam contra eos, qui sub ovina pelle seducunt, et lupum occultant, ac negligentiores seducunt. Certe necessario in Scripturis ubique occurrit illud, *Videte*, respicite, vigilate, attendite, non modo vobis, sed et universo gregi. Divina namque Scriptura, eorum quæ nobis proderant nihil tacuit.

3. Mihi vero erumpunt lacrymæ, cum audio quosdam ex nostra Ecclesia dicere, hæc in divinis Scripturis non haberi; nec dici modo hæc a laicis, sed etiam ab iis, qui videntur esse pastores, et loca obtinent apostolorum et prophetarum, sed non mores. Quibus opportune dicatur: Væ vobis, duces cæci, et indocti, atque inconstantes; qui vestium ornatu delectamini, non libris; qui dereliquistis verbum Dei, et ventri servitis: *Quorum Deus venter est, et gloria in confusione* (Philipp. 3. 19): qui lacte et lana et carnibus gregis abutimini, deque ovibus nihil curatis. Quomodo ergo evadetis, cum tantam salutem neglexeritis? Ego vero, assumpta ex sermone fiducia, plura testimonia proferam, ut ostendam ex sacris Scripturis, Evangeliiis, prophetis, apostolis, Christo juvante, quomodo obstruatur os loquentium iniqua, et illuminetur cor eorum, qui verbum desiderant. Undenam autem incipiemus, nisi ab hoc dicto, *Ego sum principium et finis* (Apoc. 21. 6)? Quisque vero hic animum adhibeat, omni deposita sæculari cura. *Videte*, dicit Dominus, *ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus; et multos seducunt* (Luc. 21. 8. Matth. 24. 5). Et rursum: *Attendite vobis ipsis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; sed ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Id. 7. 15. 16); id est, ex sermonibus eorum, ex falsa prophetia, ex hypocrisi eorum, ex pravis dogmatibus, ex blasphemia ipsorum cognoscetis eos. *Non potest enim arbor mala fructus bonos facere* (Id.

ἀνοιχθῶσιν, ὥς νῦν χλευάζομεν ἀκούοντες, καὶ οὐ παραδεχόμεθα. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν τῇ ἰδίᾳ ὁδῷ ἐπλανήθημεν, καταλείποντες τὴν εὐθείαν ὁδόν, καὶ ἐγενόμεθα ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὐκ ἦρχες ἡμῖν, Κύριε. Καὶ ἀληθῶς εἰς ἡμᾶς ἐπληρώθη ἡ προφητεία Δαυὶδ λέγουσα· *Καὶ ἐμῆλθον ἐν τοῖς ἐθνέσι, καὶ ἐμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν*. Διὰ τοῦτο ἐσμεν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ εἰς ἡμᾶς κατήντησε τὰ τέλη τῶν αἰώνων, ὡς γέγραπται· καὶ οἱ ποιμένες λύκοι, καὶ τὰ πρόβατα συντετριμμένα· καὶ ὁ λιμὸς ἐπὶ θύραις, οὐ λιμὸς ἄρτου καὶ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ. Μηδεὶς οὖν τῶν ἐλπίζόντων ἐπὶ Κύριον ἀπογινώσκέτω. Μὴ [74] οὖν ἀθυμεῖτε, προορῶντες πάντοτε τὸν εἰπόντα, ὅτι *Μεθ' ἡμῶν εἰμι*.

β'. Θαρσεῖτε οὖν· οὐ γὰρ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὰς δικαίων. Περὶ τούτου τοῦ λιμοῦ λέγει ὁ Κύριος διὰ τοῦ προφήτου· *Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν· οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Θεοῦ*. Καὶ περιδραμοῦνται ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, ζητοῦντες τὸν λόγον Κυρίου. Ὁρᾷ, ὅτι οὐ περὶ ἄρτου λέγει; Θεὸς γὰρ οὐ περὶ τοῦ ἄρτου ἔλεγεν. Ὁ λιμοῦ δεινοῦ, καὶ ψυχοφύλλου, καὶ βλαβεροῦ! Ὁ λιμοῦ τῆς αἰωνίου κολάσεως προξένου! Οὗτος ὁ λιμὸς ἐστὶν ὁ χορηγὸς παντὸς πονηροῦ πράγματος· οὗτος ὁ λιμὸς, ὁ αἷτιος παντὸς κακοῦ. Τούτον τὸν λιμὸν προθεωρήσας ὁ προφήτης Δαυὶδ ἐρχόμενον παρεκάλει τὸν Θεόν, λέγων· *Ὁ Θεός μου, μὴ παρασιωπήσης ἀπ' ἐμοῦ*. Καὶ περὶ τῶν σπουδαίων πιστῶν προεφήτευσεν λέγων· *Ῥύσασθαι ἐκ τοῦ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ*. Καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· *Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται*· καὶ πάλιν, *Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος τροφήν ἔδωκεν τοῖς φοβούσιν αὐτόν*. Ταῦτα εἶπεν ὁ Δαυὶδ περὶ τῶν ἐρευνώντων τὰς Γραφάς, ὅτι οὐ πεινάσουσιν. Ἐρευνήσωμεν τὰς Γραφάς, ἀδελφοί, ἵνα μὴ πεινάσωμεν ἐλθόντος τοῦ ψυχοφύλλου λιμοῦ· ἐρευνήσωμεν, ἵνα μὴ πλανηθῶμεν, καὶ περιφερώμεθα παντὶ ἀνέμῳ. Διό φησιν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἀμελοῦντας· *Πλανήσθε, μὴ νοοῦντες τὰς Γραφάς*. Ἀληθῶς γὰρ οἱ τοιοῦτοι πλανῶνται. Πόθεν γὰρ ὁ ψυχοκτόνος ἐπῆλθεν λιμὸς; οὐχὶ ἐκ τοῦ μὴ ἐρευνᾶν τὰς Γραφάς; Ὁ πόσων ἀγαθῶν ἑαυτοὺς ἀπεστερήσαμεν, καταλιπόντες τὰς θείας Γραφάς! δεσποτικὸν γὰρ τὸ πρόσταγμα. Ἐρεύνησον ἐμπόνως, ἐρεύνησον καὶ ζήτησον, καὶ εὐρήσεις πολὺν τὸν ἀνείκαστον πλοῦτον, καὶ θησαυρὸν κεκρυμμένον ἐν τῷ ἄγρῳ· νοήσεις τὴν θεῖαν Γραφήν. Ἐρεύνησον, καὶ εὐρήσεις, καὶ εὐρῶν, πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ ἀγόρασον τὸν ἄγρὸν ἐκεῖνον, τὴν καλὴν γνῶσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐν αἷ; κέκρυπται ὁ Υἱὸς, ἡ ἀληθινὴ Σοφία τοῦ Πατρὸς· ὃν εὐρῶν, μακάριος ἔσθι, καθὼς γέγραπται, ὅτι *Μακάριος ἄνθρωπος, ὃς εὗρεν σοφίαν*. Ἐρεύνησον, ἀγαπητέ, καὶ πλούσιος τυγχάνῃς ἢ πένης, εἴτε δούλος, εἴτε ἐλεύθερος, εἴτε ἄρρην, εἴτε θῆλυ. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. Ἡ γὰρ θεία Γραφή ταμιεῖόν ἐστι παντὸς ἀγαθοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν· περὶ γὰρ συντελείας ὁ λόγος, καὶ περὶ ψευδοπροφητῶν, καὶ ψευδοδιδασκάλων, καὶ περὶ ἀθέων αἰρετικῶν, χειμάρρων δίκην ἐπικλυσάντων πανταχοῦ, καὶ πλανώντων πολλούς. Καὶ πόθεν τοῦτο συμβέβηκεν; Ἀἴτιον ὅτι ἐκ τῆς ἀγνοσίας καὶ ἀπειρίας τῶν προϊσταμένων· ὅπου γὰρ ἀπειρία ποιμένων, ἐκεῖ προβάτων ἀπώλεια. Τί οὖν εἶπω πρῶτον; περὶ τῆς συντελείας ἡμῶν; ἢ τῶν ἀθέων αἰρετικῶν στηλιτεύσω τὰ βέβηλα δόγματα; Εἰ καιρὸς ἦν, εἶχον ἂν θριαμβεῦσαι καὶ δημοσιεῦσαι αὐτῶν τὰ βέβηλα δόγματα, καὶ τὰ ἄθεσμα πράγματα· ἀλλὰ μέγας ἐστὶν ὁ ἄγών, καὶ πολὺς ὁ λόγος, τὰ τούτων γυμνώσαι καὶ θριαμβεῦσαι ἀκάθαρτα δόγματα. Πλὴν πρὸς τὸ παρὸν ἀναγκαῖόν ἐστι παραστήται ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν τούτους ὡς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ, καὶ λύκους τῆς αὐτοῦ ποιμένης, πανταχοῦ ἐλαυνομένους, καὶ ἐκβαλλομένους τῶν Χριστοῦ προβάτων. Διὸ καὶ λύκοι δικαίως ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν προφητῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότη, καὶ τῶν μακαρίων ἀποστόλων· καὶ οὐ μόνον λύκοι, ἀλλὰ καὶ λοιμοὶ, καὶ ἀσεβεῖς, καὶ ἀντίδικοι, καὶ ἐχθροὶ, καὶ ἐπίδουλοι, καὶ βλάσφημοι, καὶ ὑποκριταί, καὶ κλέπται, καὶ λησταί, καὶ ῥεθυκτοί, καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ ψευδοδιδασκαλοὶ, καὶ ὁδηγοὶ τυφλοὶ, καὶ πλανῆται, καὶ πονηροὶ, καὶ ἀντίχριστοι, καὶ σκάνδαλα, καὶ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, καὶ ζιζάνια, καὶ ἄθιοι, καὶ πνευματομάχοι, οἱ βλαπτομένης τῆς

Πνεῦμα τῆς χάριτος· οἷς οὐκ ἀφεθήσεται οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι· δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τέκνα τοῦ πονηροῦ διαβόλου, καθὼς φησιν ὁ θεολόγος· *Φανερά ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου*. Δεῖ οὖν πρῶτον περὶ τούτων ἀσχοληθῆναι, καὶ τότε περὶ τῆς συντελείας λαλῆσαι. Ἐπεὶ οὖν εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων ἐφθασεν, ὡς λέγει ὁ [75] Ἀπόστολος, καὶ ἀνέστησαν οἱ χαλεποὶ καιροί, καὶ ἡ ἀνομία ἐπληθύνθη, καὶ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν ἐφύγη, καὶ οἱ πλανῶντες πολλοί, καὶ οἱ πλανώμενοι πλείονες· φέρε οὖν ἀναπτύξωμεν τὰς ἱερὰς βίβλους, ἐν αἷς εὐρόντες τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, βαδίζωμεν, ἀνατρέχοντες ἐπὶ τὰ ἅγια ὄρη, προφήτας λέγω καὶ ἀποστόλους, ὅπως μὴ πλανηθῶμεν, καὶ *Περιφερώμεθα ἐν παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβεῖα τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης*. Μὴ κάτω μείνωμεν, ἀλλὰ συνανέλθωμεν τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ μακάριον, καὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἡμετέρου ποιμένου λέγοντος· *Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε*· *Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ*· *πανταχοῦ βλέπετε*. Καὶ Ἰωάννης ὁμοίᾳ λέγει· *Ἴνα μὴ ἀπολέσῃτε τὴν εἰργασίαν*· καὶ Παῦλος, *Βλέπετε τοὺς κύνας*· *Βλέπετε πῶς περιπατεῖτε*. Τὸ δὲ, *Βλέπετε*, καὶ *Βλέπετε*, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ πρὸς ὑμέτεραν ἀσφάλειαν εἰρημένον περὶ τῶν πλανώντων τῷ κωδίῳ, καὶ τὸν λύκον ὑποκρυπτόντων καὶ ἀπατώντων τοὺς ἀμελεστέρους. Πάνυ δὲ ἀναγκαῖως πανταχοῦ εἴρηται ἐν ταῖς Γραφαῖς, τὸ, *Βλέπετε*, καὶ Ὁρᾶτε, καὶ Γρηγορεῖτε, καὶ Προσέχετε, οὐ μόνον ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ. Οὐδὲν γὰρ παρεσιώπησε τῶν ἡμῖν συμφερόντων ἡ θεία Γραφή.

γ'. Ἐμοὶ δὲ δακρύειν ἐπέρχεται, ὅταν ἀκούσω ἀπὸ τῆς ἡμετέρας· Ἐκκλησίας τινὰς λέγοντας, μὴ εἰρησθαι ταῦτα ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς· καὶ τοῦτο οὐ μόνον παρὰ λαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν δοκούντων εἶναι ποιμένων, καὶ τόπους ἐπεχόντων ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ἀλλ' οὐ τρόπους· πρὸς οὓς εὐκαιρον εἶπεῖν· Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ὁδηγοὶ τυφλοὶ, καὶ ἀμαθεῖς, καὶ ἀστήρικτοι· οἱ ἱματίων καλλωπισταί, καὶ οὐχὶ βιβλίων· οἱ καταλιπόντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ γαστρὶ διακονοῦντες· *Ὡς ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύρῃ*· οἱ τὸ γάλα καὶ τὸ ἔριον καὶ τὰ κρέα τῆς ποιμένης καταχρώμενοι, περὶ δὲ τῶν προβάτων οὐ φροντίζοντες; Πῶς οὖν ἐκφεύξεσθε τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; Ἐγὼ ὑπαρθεῖς τῷ λόγῳ εἰς μέσον προσθήσω περισσοτέρας μαρτυρίας, ἀποδεικνύων ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, Εὐαγγελίων τε καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων, τοῦ Χριστοῦ χορηγούντος, πῶς ἐμφράττη στόμα λαλούντων ἄδικα, τῶν δὲ ποθούντων τὸν λόγον φωτισθῇ ἡ καρδία. Ἀρξώμεθα δὲ πόθεν, ἢ ἐκ τοῦ εἰπόντος· *Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος*; Ἐπιστησάτω δὲ ἕκαστος τὸν νοῦν ἑαυτοῦ, ἀποθέμενος πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν. Εἶπεν ὁ Κύριος· *Βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε*. Πολλοὶ γὰρ ἐπὶ τῷ ὁνόματί μου ἐλεύσονται λέγοντες, ὅτι *Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός*· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. Καὶ πάλιν· *Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἐσώθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες*· ἀλλ' ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς, φησὶ· τουτέστι, ἀπὸ τῶν λόγων, ἐκ τῆς ψευδοπροφητείας, ἐκ τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν, ἐκ τῆς κακοδοξίας αὐτῶν, ἐκ τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Οὐ γὰρ δύναται δένδρον σαπρὸν ποιεῖν καρπὸς καλός. Πᾶν γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ ἐπιγινώσκειται. Οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς τοιοούτους ἐκ τῶν καρπῶν τῶν ἰδίων ἐπιγνώσεσθε· καὶ ἐπιγινόντες, μὴ παραλαμβάνετε αὐτοὺς εἰς οἰκίαν, μὴ ὑποκάμψετε, μὴ ἀξιώσητε λόγου, μὴ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν αὐτῶν· ἀλλὰ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης αὐτῶν, ἥ γουν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. Μηδεὶς ἐξ ὑμῶν ἀποκακήσῃ, ἢ παρέρῳς ἀκούσῃ· Θεὸς γὰρ ὁ λαλῶν. Ἀκούσατε, οἱ ποιμένες, τὰς φωνὰς τοῦ Ἀρχιποιμένου· ἀκούσατε, πῶς ἀποκαλύπτει καὶ θριαμβεῖ εἰς τοὺς κρυφίους λύκοὺς· ἀκούσατε καὶ προσέχετε καὶ ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ. *Βλέπετε τοὺς κύνας*, βλέπετε τοὺς κλέπτας. Ὁ γὰρ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλ' ἀναβαίνων ἀλλοχόθεν, κλέπτης ἐστὶ καὶ ληστής. Καὶ πάλιν περὶ αὐτῶν λέγει· *Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστὶ*. Καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν· *Ἑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς [76] τοῦ διαβόλου ἐστέ*. Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τοῦ διαβόλου ἐν τῇ

ὅμοις γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Ὑμεῖς οὐκ ἔστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν. Ὅρᾳ πῶς πανταχοῦ ὁ Δεσπότης στηλιτεύει καὶ θριαμβεύει τοὺς ἀσεβεῖς, ὅπως ἡμεῖς μὴ πλανηθῶμεν; Ὡς τῆς ἀφράστου συγκαταβάσεως· ὡς τῆς ἀνεικάστου ἀγαθότητος. Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων τούτων; τί ἀπολογησόμεθα τῷ ἀρχιποιμένῃ; Ὡς ποιμένες καὶ συμποιμένες· ἰδοὺ γὰρ ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν. Πῶς πανταχοῦ ἀσφαλιζόμενος ὁ Δεσπότης διὰ τῶν ἀχράντων Εὐαγγελίων βοᾷ· Βλέπετε, γρηγορεῖτε, προσέχετε, σπουδάσατε, ἀγωνίσασθε; Καὶ οὐ μόνον διὰ τῶν Εὐαγγελίων βοᾷ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν θεοφόρων προφητῶν, καὶ τῶν θεολόγων μαθητῶν τὰ ὅμοια φθέγγεται· ἐν πᾶσι γὰρ αὐτοῖς λαλεῖ ὡς βούλεται· καὶ μαρτυρεῖ μοι ὁ Παῦλος λέγων· Τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ. Δεῦρο τοίνυν παραγάγωμεν εἰς μέσον τοὺς θεολόγους, καὶ ἀκούσωμεν ἐξ αὐτῶν τί περὶ αἰρετικῶν παραγγελοῦσιν ἡμῖν. Εἰπέ, μακάριε Πέτρε, ὃν ἐμακάρισεν ὁ Κύριος Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· εἰπέ ἡμῖν περὶ τῶν πλανώντων καὶ μελλόντων πλανᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ ποίμνην, ἣν σοι παρέδωκε καὶ ἐπίστευεν ὁ ἀρχιποίμην καὶ ἐπίσκοπος τῶν ψυχῶν ἡμῶν· εἰπέ, ὅσα σοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐχορήγησεν, καὶ στήριξόν σου τὴν ποίμνην· δεῖξον ἡμῖν τοὺς κρυφίους λύκους, καθὼς ὁ καθηγητὴς σου Χριστὸς ὁ Κύριος. Πέτρος εἶπε· Τοῦτο πρῶτον γινώσκετε, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας πορευόμενοι. Καὶ πάλιν λέγει· Καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι. Καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις· οἷς τὸ κρίμα οὐκ ἄργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει· κατάρσας τέκνα, κατελειπόντες τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Ταῦτα Πέτρος ἐφθέγγετο, Πέτρος ὁ μακάριος ἀληθῶς, Πέτρος τῆς πίστεως ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς ὠκοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, Πέτρος ὁ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν κατέχων, Πέτρος ὁ κατὰ κυμάτων παζεύσας, ὁ θερμὸς ἐραστής τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, ὁ τὸν Σίμωνά τὸν μάγον ἐν τῇ Ῥώμῃ ῥίψας, ὡς κορυφαῖος καὶ πρῶτοστάτης τὸν πρῶτον ληστὴν καὶ μαθητὴν τοῦ διαδόλου ἐν ταῖς αἰρέσεσιν. Ἰωάννης εἶπεν· Φανερά ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ διαδόλου. Ὅρᾳ, πῶς ἐν πᾶσι τούτοις ὁ Χριστὸς λαλεῖ; Καὶ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις τὰ ὅμοια εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαδόλου ἐστέ. Οἶδα πολλοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐπλασεν (χωρὶς γὰρ Θεοῦ, λέγοντες, ἐγένετο οὐδὲν), μὴ νοοῦντες μήτε ἅ λέγουσι, μήτε περὶ ὧν διαβεβαιοῦνται. Ὅτι με γὰρ ὁ Θεὸς ἔκτισε, σύμφημι κίχῳ· ἀλλ' ἔκτισεν ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα ἐν αὐτοῖς ἐπακολουθήσωμεν, καὶ γενώμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὁρθῆς πίστεως.

δ'. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκαίμενον ἐπανέλθωμεν. Ἰωάννης λέγει· Καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνاسιν· καὶ πάλιν, Βλέπετε αὐτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσητε τὴν εἰργασίαν· ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰς τὸν κόσμον ἐξῆλθον. Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν· ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφηταὶ εἰς τὸν κόσμον εἰσεληλύθασι. Καὶ πάλιν λέγει· Εἰ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην τὴν διδασχὴν οὐ φέρει μεθ' αὐτοῦ, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαιρεῖν αὐτῷ μὴ λέγετε. Ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαιρεῖν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς. Καὶ πάλιν, Πᾶς ὁ πυραβαίνων, καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδασχῇ τοῦ Χριστοῦ, Θεὸν οὐκ ἔχει. Ταῦτα Ἰωάννης ἡμῖν παραινεί, Ἰωάννης ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, ὁ ὑπὲρ πάντα ἁγίους ἡγαπημένος, ὁ στηρίζας τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαν, καὶ ἐμφράξας τὰ τῶν αἰρετικῶν στόματα τῇ θεολογίᾳ. Ἰακώβος εἶπεν· Ὁς ἐὰν δοκῇ φίλος αὐτῶν εἶναι, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. Ἀκούσατε, πάντες

οἱ τοῖς αἰρετικοῖς συνασθίοντες, ὀδυνηρὰν ἀπόφασιν· ὅτι τοῦ Χριστοῦ ἐχθροὶ ἔστε. Οὐδὲ γὰρ ὁ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ βασιλέως συμφιλιᾶζων, δύναται τοῦ βασιλέως φίλος εἶναι· ἀλλ' οὐδὲ ζωῆς ἀξιοῦται, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἐχθροῖς ἀπολείται, καὶ τὰ χεῖρονα ὑπομένει. Ἰούδας Ἰακώβου εἶπεν· Παρεισέδυσάν τινες ἄνθρωποι οἱ ἐκπαλαὶ προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν, [77] καὶ τὸν μόνον Δεσπότην καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι. Καὶ πάλιν λέγει· Ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. Οὗτοί εἰσι οἱ ἀφρόδως αὐτοὺς ποιμαίνοντες, νεφέλαι ἀνυδροὶ, παντὶ ἀνέμῳ περιφερόμεναι, ἀστέρεις πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνας τετήρηται. Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων παραινεί ἡμᾶς Ἰούδας ὁ καλός. Δεῦρο λοιπὸν, Παῦλε, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, εἰπέ ἡμῖν καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν σοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἡμῖν περὶ τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ αἰῶνος· φανέρωσον τοὺς κρυφίους λύκους, θριαμβεύσον καὶ στηλιτεύσον τοὺς κλέπτας τῆς ἀγίας ποίμνης τοῦ Θεοῦ. Παῦλος εἶπεν· Οἶδα ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἀρξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Ὅρᾳ πανταχοῦ τοὺς θεολόγους συμφωνοῦντας τῷ Διδασκάλῳ περὶ τῶν ἀθέων αἰρετικῶν, κύνας αὐτοὺς καὶ λύκους προσαγορεύοντας; καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Παῦλος· Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. Βλέπετε μὴ τις ὑμῶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. Βλέπετε ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι. Τίς ἔξει ἀπολογίαν ἀμελείας, ἀκούων τὰς τοσαύτας παραγγέλίας; Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Μὴ παραδέχεσθε αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ρουθελίαν· καὶ πάλιν, Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε· καὶ πάλιν, Αἰρετικοὶ ἄνθρωποι προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι· καὶ ἀλλαχοῦ, Τοῖς μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν. Ἀκούσατε πάλιν, οἱ τὰς ἀγάπας μετ' αὐτῶν ποιῶντες· πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐπερχομένης ἐφ' ὑμᾶς, οἱ τούτοις συμμεινόμενοι ἐν βρώσει, ἐν πόμασι; πῶς τολμάτε προσελθεῖν τοῖς θεοῖς μυστηρίοις καὶ φρικτοῖς τοῦ Χριστοῦ; ἢ οὐκ ἠκούσατε τοῦ μακαρίου Παύλου βοῶντος, ὅτι Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πιεῖν, καὶ ποτήριον δαιμόνων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε. Ἀρα δυσωπήσωμεν ὑμᾶς; ἢ εἰς κενὸν κοπιῶμεν καὶ εἰς ἀέρα λαλοῦμεν; Πλὴν διὰ τοὺς θέλοντας καὶ σπουδάζοντας ἀκούειν τὸν λόγον καὶ ποιεῖν, οὐκ ἀποκνήσω, οὐκ ἀποστήσομεν τῶν ῥημάτων Παύλου, ἀλλὰ πάλιν ταῦτά ἐρῶ· ἀκούσατε, Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Ποῦ εἰσιν οἱ θρασύστομοι, οἱ λέγοντες, μὴ εἰρῆσθαι ταῦτα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς· Ὡν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες; Ταῦτα ὁ Παῦλος πρὸς καλεῖ καὶ διδάσκει καὶ παραινεί, Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ ἔρκιον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πολυάθλος καὶ γενναῖος, Παῦλος ἡ θεόφθογγος λύρα, ὁ Χριστοῦ κήρυξ, ὁ συγγραφεὺς τῶν δογμάτων, ἡ σάλπιγξ τοῦ Λόγου, ὁ ῥήτωρ τῆς εὐσεβείας, ἡ τῶν ἐθνῶν σαγήνη. Καὶ οἱ μὲν μακάριοι θεολόγοι ταῦτα καὶ πλείονα τούτων περὶ ἀθέων καὶ ἀπίστων ἐφθέγγαντο· οἱ δὲ προφῆται προηγούμενοι ἐκπαλαὶ τὰ ὅμοια ἐφθέγγαντο· ἀναγκαῖον γὰρ καὶ τούτους εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Εἶπεν ὁ προφήτης Δαυὶδ· Οὐκ ἔστιν ἐν στόματι αὐτῶν ἀλήθεια. Καὶ πάλιν λέγει· Κύριε, οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; Τέλειον μῖσος ἐμίσησεν αὐτοὺς, καὶ εἰς ἐχθρούς ἐγένοντό μοι. Καὶ ὁ Σολομὼν λέγει, ὅτι Δυσσεβοῦντες ὑποκρίνονται εὐσεβεῖαν. Καὶ πάλιν λέγει· Ὅτι, μὴ σε

7. 18). Omnis quippe arbor ex fructu suo cognoscitur. Sic et vos ex fructibus ipsorum cognoscetis eos : et cum cognoveritis eos , ne recipiatis illos domi , ne flectamini , neque dignemini loqui cum illis : ne projiciatis margaritas vestras ante illos , sed cavete a fermento eorum , hoc est , ab hæresi eorum. Nemo vestrum deficiat , vel perfunctorie audiat : Deus enim est qui loquitur. Audite , pastores , vocem Principis pastorum : audite , quomodo occultos lupos detegat , de ipsisque triumphet : audite et cavete vobis , et universo gregi. Videte canes (Philip. 3. 2), videte fures. Nam Qui non ingreditur per ostium in ovile ovium , sed aliunde ascendit , fur est et latro (Joan. 10. 1). Rursusque de illis ait : Qui non est mecum , contra me est (Matth. 12. 30). Iterumque sic illos alloquitur : Vos ex patre diabolo estis (Joan. 8. 44). Vae vobis , quia clauditis regnum cælorum ! ipsi enim non intratis , nec introeuntes sinitis intrare (Matth. 23. 13). Et alibi rursus : Vos non estis ex ovibus meis (Joan. 10. 26). Viden' quo pacto Dominus impios ubique traducat , deque ipsis triumphet , ne nos seducamur ? O ineffabilem indulgentiam ! o inæstimabilem benignitatem ! Quid retribuemus Domino pro his omnibus ? quomodo nos purgabimus Principi pastorum ? O pastores , et compastores ! En pauca ex multis. Quomodo nos undique muniens Dominus per immaculata clamat Evangelia : Videte , vigilate , cavete , attendite , decertate ? Nec modo per Evangelia clamat , sed etiam per deiferos prophetas , et per theologos discipulos similia dicit : in omnibus quippe illis ut vult loquitur ; testisque est mihi Paulus , dicens : Qui in me loquitur Christi (2. Cor. 13. 3). Age ergo theologos in medium producamus , et ab iis audiamus quid nobis circa hæreticos præcipiant. Dic , beate Petre , quem beatum prædicavit Dominus Deus noster Jesus Christus (Matth. 16. 17) : loquere nobis de seductoribus , qui gregem Christi seducturi sunt , quem tibi tradidit et credidit Princeps pastorum , et Episcopus animarum nostrarum : dic ea , quæ tibi Spiritus sanctus largitus est , et confirma gregem tuum : ostende nobis occultos lupos , ut fecit et Doctor tuus Christus Dominus. Petrus dixit : Hoc primum scitote , quod venient in novissimis diebus illusores , juxta proprias concupiscentias ambulantes (2. Pet. 3. 3). Rursusque ait : Et in vobis erunt magistri mendaces , qui introducent sectas perditionis , et eum , qui emit eos , Dominum negant. Et multi sequentur eorum luxurias ; quibus judicium non cessat , et perditio eorum non dormitat (Ibid. 2. 1-3) ; maledictionis filii , derelinquentes rectam viam (Ibid. v. 14. 15). Hæc Petrus loquutus est ; Petrus vere beatus , Petrus fidei petra , super quam ædificavit Christus Ecclesiam , Petrus qui claves regni cælorum tenet , Petrus qui supra fluctus ambulavit (Matth. 16. 18. 19) , fervens amator Domini Christi , qui Simonem magum Romæ prostravit , ut coryphæus et primus defensor , primum latronem et in hæresibus diaboli discipulum dejecit. Joannes dixit : Manifesti sunt filii diaboli (1. Joan. 3. 10). Viden' quomodo in omnibus illis Christus loquatur ? Nam in Evangeliiis similia dicit illis : Vos ex patre vestro diabolo estis (Ibid. 8. 44). Scio multos objicere , ipsos quoque a Deo efformatos esse (nam sine Deo , aiunt , factum est nihil) , non intelligentes nec quæ dicunt , nec de quibus affirmant. Nam quod me Deus creaverit , ego quoque concedo ; sed creavit ad opera bona , ut in ipsis perseveremus , et per rectam fidem filii Dei efficiamur.

4. Sed ad propositum revertamur. Joannes dicit : Et nunc Antichristi multi facti sunt (1. Joan. 2. 18) ; ac rursus : Videte vosmetipsos , ne perdatis quæ operati estis : quoniam multi seductores exierunt in mundum (2. Joan. 8. 7). Carissimi , nolite omni spiritui credere , sed probate spiritus si ex Deo sunt : quia multi pseudoprophetae in mundum intraverunt (1. Joan. 4. 1). Ac rursus dicit : Si quis venit ad vos , et hanc doctrinam non affert , nolite recipere eum in domum , nec ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi , ave , communi-

cat operibus illius malignis (2. Joan. 10. 11) ; et rursus : Omnis qui recedit , et non permanet in doctrina Christi , Deum non habet (2. Joan. 9). His Joannes nos hortatur , Joannes filius tonitru , qui plus quam omnes sancti dilectus fuit , qui firmavit Ecclesiam a terminis usque ad terminos orbis , qui theologia sua hæreticorum ora obstruxit. Jacobus dixit : Si quis videatur amicus eorum esse , inimicus Dei constituitur (Jac. 4. 4). Audite omnes , qui cum hæreticis comeditis , amarum sententiam : quod Christi inimici sitis. Neque enim is , qui cum regis inimicis amicitiam init , potest esse regis amicus ; imo neque vita dignus habetur ; sed cum inimicis peribit , et deteriora patietur. Judas Jacobi dixit : Subintroierunt quidam homines , qui olim præscripti sunt in hoc judicium , impii , Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam , et solum Dominatorem et Dominum Jesum Christum negantes (Judæ 4). Rursusque dicit : In novissimo tempore erunt quidam illusores , secundum desideria sua ambulantes in impietatibus (Ibid. v. 18). Hi sunt , qui sine timore semetipsos pascunt , nubes sine aqua , quæ omni vento circumferuntur , sidera errantia , quibus procella tenebrarum servata est in æternum (Ibid. v. 12. 13). Hæc et plurima nos admonet præclarus ille Judas. Huc demum accede , Paulus , vas electionis ; dic et ipse nobis secundum gratiam , quæ data est tibi a Deo ; dic nobis de instante sæculo malo : occultos lupos detege , de raptoribus sacri gregis Dei triumphas. Paulus dixit : Scio quia intrabunt post discessionem meam lupi graves in vos non parcentes gregi (Act. 20. 29). Viden' ubique theologos cum Magistro concordēs circa impios hæreticos , quos canes atque lupos vocant ? ut etiam alibi ait Paulus : Videte canes , videte malos operarios , videte concisionem (Philipp. 3. 2). Videte , ne quis vos decipiat per philosophiam et vanam fallaciam (Col. 2. 8). Videte quomodo caute ambuletis : quoniam dies mali sunt (Ephes. 5. 15. 16). Quis poterit de negligentia excusari , cum tot tantaque monita audiat ? Et alibi rursus : Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem evita (Tit. 3. 10) ; et rursus : Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci (Hebr. 13. 9) ; et iterum : Hæretici homines proficient in pejus , errantes et in errorem mittentes (2. Tim. 3. 13) ; et alibi : Coinquinatis et infidelibus nihil est mundum (Tit. 1. 15). Audite rursus , qui agapas cum illis facitis (a) : quomodo effugietis iram vos invadentem , qui cum his in cibo et potu commaculamini ? quomodo audetis accedere ad divina et tremenda Christi mysteria ? nonne audistis beatum Paulum clamantem : Non potestis calicem Domini bibere , et calicem dæmoniorum : non potestis participare mensæ Domini , et mensæ dæmoniorum (1. Cor. 10. 20. 21). Exite de medio ipsorum , et immundum ne tangatis. Nam vobis persuadebimus ? num frustra laboramus , et in aerem verba fundimus ? Attamen eorum gratia , qui volunt et dant operam ut audiant et faciant , non segnis ero , neque a verbis Pauli discedemus , sed rursus hæc dicam : Audite : Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim societas luci ad tenebras (2. Cor. 6. 14) ? Ubinam sunt audaces illi , qui negant hæc dici in divinis Scripturis : Quorum deus venter est , et gloria in confusione , qui terrena sapiunt (Philipp. 3. 19). Hæc admonet Paulus , hæc docet et prædicat : Paulus vas electionis , Ecclesiæ sepes , certator ille strenuus ; Paulus lyra Deum resonans , Christi præco , dogmatum scriptor , tuba Verbi , orator pietatis , gentium sagena. Et quidem beati illi theologi hæc et plura de impiis et infidelibus dixerunt : propheta vero prius et jam olim similia loquuti sunt : necessarium enim est hos quoque in medium adducere. Dixit David propheta : Non est in ore eorum veritas (Psal. 5. 10) ; et rursus : Nonne qui oderunt te , Domine , oderam , et super inimicos tuos tabescebam ? Perfecto odio oderam illos , et inimici facti sunt mihi

(a) Agapæ , ut nemo nescit , erant convivia fraterna inter Christianos instituta ; atque etiam pro alimento pauperibus suppeditato accipiebantur.

(*Psal.* 138. 20-21). Salomon quoque dicit : Impii simulant pietatem. Iterumque dicit : *Fili, ne te seducant viri impii, neque ambules in via cum eis* (*Prov.* 1. 10. 15). Isaias vero propheta, imo Dominus per prophetam dicit : *Filios genui et exaltavi, ipsi autem spreverunt me* (*Ibid.* 4. 2); et rursum : *Non est gaudendum impiis, dicit Dominus* (*Isai.* 48. 22).

5. Num hæc satis sunt? an omnes prophetas in medium proferam? Verum hæc sufficiunt iis, qui audire volunt. Nam qui dictis non attendit, neque pluribus persuadetur. Sed adhuc aliquantulum Davidis dicta versemus; et videamus quomodo traducat occultum illorum dolum ac de illo triumphet, dicatque : *Non est in ore eorum veritas : cor eorum vanum est* (*Psal.* 5. 10); etc. Vide autem prophetæ prudentiam, quomodo traducit ac detegit triumphantis more heterodoxos, ne nos seducamur. Audite, orthodoxi, et cum hæreticis ne consentiatis. Audite, pastores, exhorrescite, et ne sileatis, sed prædicate verbum; ne detis locum diabolo, ne lupis prædam. Imitamini beatum Petrum apostolum, qui execrando Simone Romæ blasphemante ac dicente, se esse Viriulem Dei, ne vel una hora tacuit, aut distulit; sed postquam illum confutasset, mendacem ostendisset, furrem et Deo adversarium, perniciem illum tradidit. Similiterque illius, imo potius diaboli filium Montanum, execrandum illum, impurum et impium, cum duabus meretricibus, magna cura et studio convictum, ac Dei hostem, pseudochristum et pseudoprophetam demonstratum Apostolus (a) compressit, et os ejus impurum in nomine Christi obstruxit, ac sine ulla mora vel dilatione blasphemiam ejus prostravit. Sic et vos, pastores, facite, et nolite communicare impuris tenebrarum operibus; sed potius confutate illos, ut fecerunt apostoli et Dei pater David, qui multos hujusmodi suscepit labores, multa certamina, confutavitque ipsos, corripuit, traduxit, Deum adversus illos precatus est dicens : *Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriantur? Disperge illos in virtute tua. Da illis, Domine, secundum opera eorum : quoniam non intellexerunt opera tua, Domine* (*Psal.* 93. 3. et 58. 12. et 27. 4. 5). *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges* (*Ibid.* 72. 20). Rursus David has preces Domino emittit, ut ipse descendens petitionem suam impleat clamans et dicens : *Domine, inclina cælos, et descende, Domine, ne moreris. Cito anticipent nos misericordie tue, Domine* (*Ibid.* 143. 6. et 69. 6. et 78. 8). Quid vero benignissimus Deus, qui vult omnes homines salvos esse, et ad agnitionem veritatis venire, quia prope est omnibus invocantibus eum in veritate? Non sprexit neque despexit deprecationem sanctorum, sed *Inclinavit cælos, et descendit* (*Psal.* 17. 10), et omnia ad salutem generis nostri dispensavit, omniaque monstravit opere et doctrina. Deinde, ut ostenderet quo pacto ii, qui futuri erant Ecclesiarum præfecti hæreticos profligaturi essent, flagellum fecit ex funiculis, et ingressus omnes ejecit de templo, et expulit persecutusque est, dicens : *Domus mea, domus orationis est : vos autem fecistis illam speluncam latronum* (*Matth.* 21. 13). Audite, Ecclesiarum præsides. Vobis enim id quod rectum erat ostendit, ut sequeremini vestigia ejus, intenti undique, ut lupos pellatis, gregemque custodiatis. Deinde omnibus foras ejectis, iis nempe qui contraria sentiebant, eorum desolationem et exterminationem per generationes futuram prædixit dicens : *Ecce relinquetur domus vestra deserta* (*Ibid.* 23. 38). Vide quomodo sermones completi sunt. Nam Ecclesiæ inimici et insidiatores,

(a) Longe errat hic quisquis sit Græculus, qui Montanum ab Apostolo, sive de Petro sive de Paulo hæc vox intelligatur, confutatum et prostratum dicit. Nam integro pene sæculo post Petri et Pauli martyrium Montanus hæresim prædicare cepit, anno 19 Antonini Fii, inquit Epiphanius. p. 402. Duæ autem illæ, quas *meretrices* seu meretrices appellat, erant Priscilla et Maximilla, de quibus pluribus agit Epiphanius ibidem.

hæretici nempe, per singulas generationes perniciem traduntur, secundum sermonem Domini qui dixit : *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus, eradicabitur* (*Matth.* 15. 13). Id quod etiam factum est. Ipse namque primus hoc fecit et monstravit : post ejus autem in cælos assumptionem, beati apostoli aciem instruxerunt adversus eos. Post illos, divina illorum dogmata Ecclesiæ doctores synodi suis temporibus collectæ, hos in hæresi pertinaces, eradicatos perniciem tradiderunt secundum illud : *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium* (*Psal.* 5. 7). Itaque omnes defecerunt et perierunt propter iniquitatem suam. Ubi namque sunt, qui Ecclesiam olim oppugnaverunt, reges, principes et sapientes? nonne dissipati sunt et perierunt, atque ad nihilum redacti sunt?

6. Ubi enim superbia et ferocia Judæorum? ubi Simon magus, in hæresi primus discipulus et præcursor Antichristi? ubi mala illius proles, ac furoris lasciviaque ejus successor Montanus, malorum antesignanus, cum duabus meretricibus, ipsorumque mysteriis, ut vocabant, quæ alto sunt silentio digna, abominanda et impura : de quibus Apostolus dicebat : *Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere* (*Eph.* 5. 12). Ubi Marcion, ubi Valens, ubi Manes, ubi Basilides, ubi Nero, ubi Julianus, ubi Arius, ubi Nestorius, ubi omnes veritatis adversarii, de quibus clamabat Ecclesia : *Circumdederunt me canes multi* (*Psal.* 21. 17)? Nonne omnes perierunt? Dissipati namque sunt propter blasphemiam suam, et expulsi sunt quasi lupi. Invenierunt enim antagonistas, strenuos bellatores, verosque pastores, qui tum Ecclesiis præerant, beatos viros. Cæterum magnum perspicio inter illos olim et hodiernos pastores discrimen. Illi bellatores, hi transfugæ : illi librorum et dogmatum cultores, hi vestium atque mercium. Hi impote mercenarii oves relinquunt et fugiunt; illi animam suam pro ovibus posuerunt, bonum imitati Pastorem. O beatos viros, quorum nomina sunt in libro vitæ; quos horruerunt demones, formidarunt hæretici; *Et obstructum est os loquentium iniqua* (*Ibid.* 62. 12). Loquar igitur ego similia iis, quæ David cum luctu dicebat : *Ubi sunt misericordie tue antiquæ, Domine* (*Psal.* 88. 50)? Dicam et ego cum lacryis : Ubi est beatus ille chorus episcoporum et doctorum, qui instar luminarium in mundo fulserunt verbo vitæ instructi? Quid autem vetat quominus illos in medium adducam, saltem ex multis paucos? nam vel ipsos commemorare sanctitatem affert animæ. Ubi est Evodius, bonus odor Ecclesiæ, atque apostolorum successor et imitator? ubi Ignatius Dei habitaculum? ubi Dionysius volueris cæli? ubi Hippolytus dulcissimus et benignissimus? ubi Basilus magnus, et pene par apostolis? ubi Athanasius ille sanctus, et virtutibus opulentus? ubi Gregorius alter theologus (a), invictus Christi miles, ejusque cognominis? ubi Ephræm ille ingens, afflictorum consolatio, juvenum pædagogus, poenitentium ductor, contra hæreticos gladius, Spiritus receptaculum, vas virtutum? Viden' quantum sit intervalum, quanta differentia inter beatos sanctosque viros illos, et eos qui nunc in vivis sunt? Novi et alios quoque divinos doctores; sed hi jam satis sint. Illi animam suam, ut diximus, posuerunt pro ovibus; hi vero dimissis ovibus fugerunt : illi potentes et in opere et in sermone; hi potentes opibus et possessionibus equorum et mulorum, agrorum, gregum, coquorum et splendida mensæ. Horum illi nocte dieque magnam curam gerunt; rationabilis autem gregis nullam habent rationem : de qua tamen ratio exigetur in magno judicii die. Deinde si quis de libris illos interroget, respondent : Pauper sum, nec possum libros emere. Deinde prodeunt, non ut pauperes, sed cum splendidis vestibus, plenis marsupiiis, colla

(a) Primus Theologus Græcis est Joannes Apostolus, secundus Theologus est Gregorius Nazianzenus.

πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς, μηδὲ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν. Ἡσαΐας δὲ ὁ προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος διὰ τοῦ προφήτου λέγει· *Υἱὸς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν*· καὶ πάλιν, *Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσι*, λέγει Κύριος.

ε'. Ἄρα ἀρκεῖ ταῦτα; ἢ παραγάγω εἰς μέσον καὶ πάντας τοὺς προφῆτας; Ἄλλα ἀρκεῖ καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀκούειν θέλοντας. Ὁ γὰρ τοῖς εἰρημένοις μὴ προσέχων, οὐδὲ τοῖς πλείοσι πεισθήσεται. Ἀλλ' ἔτι μικρὸν ἐνδια-
 τρήσωμεν τοῖς τοῦ προφήτου Δαυὶδ ῥήμασι, καὶ ἴδωμεν πῶς στηλιτεύει καὶ θριαμβεύει τὸν [78] κεκρυμμένον αὐτοῖς δόλον, καὶ λέγει· *Οὐκ ἔστιν ἐν στόματι αὐτῶν ἀλήθεια· ἡ καρδία αὐτῶν ματαία*, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅρα δὲ τὴν τοῦ προφήτου σύνεσιν, πῶς δημοσιεύει καὶ ἀποκαλύπτει θριαμβεύων τοὺς κεκοδόξους, ἵνα μὴ ἡμεῖς πλανηθῶμεν. Ἀκούσατε οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς μὴ συγκαταβαίνετε· ἀκούσατε ποιμένες, καὶ φρίξατε, καὶ μὴ σιγήσατε, ἀλλὰ κηρύξατε τὸν λόγον· μὴ δότε τόπον τῷ διαβόλῳ, μὴ δότε θήραν τοῖς λύκοις. Μιμή-
 σασθε τὸν μακάριον ἀπόστολον Πέτρον, πῶς ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ τρισκατάρτου Σίμωνος βλασφημοῦντος, καὶ λέγοντος ἑαυτὸν εἶναι τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, οὔτε· κἂν πρὸς ὦραν ἐσιώπησεν, ἢ ἀνεβάλλετο, ἀλλ' ἐλέγξας, καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀποδείξας, καὶ ληστήν καὶ ἀντίθεον, ρίψας αὐτὸν τῇ ἀπωλείᾳ παρέδωκεν; Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν τούτου υἱόν, μᾶλλον δὲ τοῦ διαβόλου, Μοντανόν, τὸν μιᾶρὸν καὶ ἀκάθαρτον καὶ ἄθεον, μετὰ τῶν δύο μοιχαλίδων, σπουδῇ πολλῇ ὁ Ἀπόστολος ἐλέγξας, καὶ ἀντίθεον ἀποδείξας καὶ ψευδοχρίστον καὶ ψευδοπροφήτην, ἐφίμωσε, καὶ ἐνέφραξε τὸ μιᾶρὸν αὐτοῦ στόμα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, μὴ μακροθυμήσας, μὴ ἀναβαλλόμενος ἐπὶ τῇ τούτου βλασφημίᾳ. Οὕτως οὖν ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς, ποιμένες, καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκαθάρτοις τοῦ σκότους· μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε, ὥστε καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ περὶ αὐτῶν πολλοὺς μόχθους κατεβάλετο, καὶ πολλοὺς ἀγῶνας, ἐλέγχων καὶ ἐπιτιμῶν, στηλιτεύων αὐτοὺς καὶ τῷ Θεῷ ἐντυγχάνων κατ' αὐτῶν, καὶ λέγων· *Ἔως πότε ἁμαρτωλοὶ, Κύριε, ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχῶνται; Διασχόρπισσον αὐτοὺς ἐν τῇ θυμῷ σου*. Ἀδὲς αὐτοῖς, Κύριε, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα σου, Κύριε. Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις. Καὶ πάλιν παρακαλεῖ ὁ Δαυὶδ δεήσεις προτάγων τῷ Δεσπότῃ, ὅπως αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ κατελθὼν ποιῇ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, βοῶν καὶ λέγων· *Κύριε, κλίνας οὐρανοὺς, καὶ κατέβηθι*. Κύριε, μὴ χρονίσῃς. Ταχὺ προκαταλυθῆτωσαν ἡμῖς οἱ οἰκτιρμοὶ σου, Κύριε. Καὶ τί ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ὁ πάντας ἀνθρώπους θέλων σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὅτι ἐγγύς ἐστι πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ; Οὐ παρήκουτεν οὐδὲ ὑπερεῖδε τὴν δέησιν τῶν ἁγίων, ἀλλ' *Ἐκκλίνας οὐρανοὺς, καὶ κατέβη*, καὶ πάντα ὥκονόμησε πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ πάντα ὑπέδειξε ποιῶν καὶ διδάσκων. Εἶτα θέλων διδάξαι, ἵνα οἱ μέλλοντες προϊστασθαι τῶν Ἐκκλησιῶν, οὕτως ἐκδιώκωσι τοὺς αἰρετικοὺς, ἐποίησεν φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, καὶ ἐισελθὼν πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀπώσατο, καὶ ἐξεδιώξε, λέγων· *Ὁ οἶκος μου, εἶκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν*. Ἀκούσατε οἱ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὑμεῖς γὰρ ὑπέδειξε τὸ καλὸν, ἵνα ἐξακολουθήσητε τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ, προσέχοντες πανταχόθεν ἀκριβῶς, καὶ τοὺς λύκους ἐκδιώκοντες, καὶ τὴν ποιμνὴν φυλάττοντες. Εἶτα ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, δηλονότι τοὺς τὰ ἐναντία φρονούντας, τέλος δὲ καὶ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῶν καὶ ἀφανισμόν προειπὼν, τὴν μέλλουσαν ἐσεσθαι κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν τοῖς τὰ ἐναντία φρονούσι λέγων· *Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος*. Ὅρα πῶς οἱ λόγοι ἔργον ἐγένοντο· οἱ γὰρ ἐχθροὶ καὶ ἐπίβουλοι τῆς Ἐκκλησίας, ἦγον οἱ αἰρετικοί, καθ' ἑκάστην γενεὰν τῇ ἀπωλείᾳ παραδίδονται, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὃν εἶρηκεν, ὅτι *Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου, ἐκριζωθήσεται*· ὃ καὶ γέγονεν. Αὐτὸς γὰρ πρῶτος τοῦτο ἐποίησεν καὶ ὑπέδειξε· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν οἱ μακάριοι ἀπόστολοι παρετάξαντο κατ' αὐτῶν. Μετὰ δὲ τούτους, τὰ θεῖα τούτων διδάγματα καὶ αἱ τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλὶαι, καὶ αἱ κατὰ καιροὺς γινόμεναι ἁγίαι σύνοδοι τούτους ἀμετανοήτως ἔχοντας ἐκριζώσαντες, τῇ ἀπωλείᾳ παρέδωκαν καὶ τὸ γεγραμ-

μένον, ὅτι *Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος*. Οὐκ οὖν πάντες ἐξέλιπον καὶ ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. Ποῦ γὰρ εἰσιν οἱ ποτε τὴν Ἐκκλησίαν πολεμήσαντες, βασιλεῖς καὶ δυνάσται καὶ σοφοί; οὐχὶ διεσκορπίσθησαν καὶ ἀπώλοντο, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν;

ς'. Ποῦ γὰρ τὸ γαυρίαμα καὶ ἡ θρασύτης τῶν [79] Ἰουδαίων; ποῦ Σίμων ὁ μάγος ὁ πρῶτος ἐν αἵρέσει, ὁ μαθητὴς τοῦ ἀντιχρίστου καὶ πρόδρομος; ποῦ τὸ κακὸν τούτου γέννημα, καὶ τῆς τούτου μανίας καὶ ἀσελγείας διάδοχος Μοντανός, ὁ τῶν κακῶν ἐξαρχος μετὰ τῶν δύο μοιχαλίδων, καὶ τὰ τούτων λεγόμενα μυστήρια, τὰ βαθείας σιωπῆς ἄξια, τὰ βδελυκτὰ καὶ ἀκάθαρτα, περὶ ὧν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν· *Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν*; Ποῦ Μαρκίων, ποῦ Οὐάλης, ποῦ Μάνης, ποῦ Βασιλίδης, ποῦ Νέρων, ποῦ Ἰουλιανός, ποῦ Ἀρείος, ποῦ Νεστόριος, ποῦ πάντες οἱ ἀντιτασσόμενοι τῇ ἀληθείᾳ, περὶ ὧν ἐδόξα ἡ Ἐκκλησία, ὅτι *Ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί*; Οὐχὶ πάντες ἀπώλοντο; Διεσκορπίσθησαν γὰρ διὰ τὴν βλασφημίαν αὐτῶν, καὶ ἐξεδιώχθησαν ὡς λύκοι. Εὗρον γὰρ τοὺς ἀνταγωνιστὰς καὶ γενναίους πολεμιστὰς καὶ ὄντως ποιμένας, τοὺς προϊσταμένους τότε τῶν Ἐκκλησιῶν μακαρίους ἄνδρας. Ἀλλὰ πολὺ τὸ διάφορον ὁρῶ τῶν τότε ποιμένων παρὰ τῶν νῦν. Ἐκεῖνοι πολεμιστὰι, οὗτοι φυγάδες· ἐκεῖνοι βιβλίῳ καλλωπιστὰι καὶ δογματῶν, οὗτοι ἱματίῳ καὶ γελγῶν. Οὗτοι ὡς μισθωτοὶ ἀφίεσι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγουσιν· ἐκεῖνοι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἔθηκαν ὑπὲρ τῶν προβάτων, μιμησάμενοι τὸν ποιμένα τὸν καλόν. Ὡς τῶν μακαρίων αὐτῶν ἀνδρῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βιβλίῳ ζωῆς· οὗς ἐφρίξαν δαίμονες, καὶ ἐτρόμαξαν αἰρετικοί· καὶ *Ἐφράγη στόμα λαλοῦντων ἄδικα*. Φθέγγομαι τοίνυν καὶ γὰρ παραπλήσια τῷ Δαυὶδ, ὃς ἀποδυρόμενος ἔλεγε· *Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε*; Εἶπω καὶ γὰρ ἐν δάκρυσι· Ποῦ ἐστὶν ὁ μακάριος χορὸς ἐκείνος τῶν ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων, οἵτινες ἔλαμψαν ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες; Τί δὲ κωλύει καὶ εἰς μέσον τούτους παραγαγεῖν, κἂν ἐπὶ πολλῶν ὀλίγους; καὶ γὰρ τὸ μνημονεύσαι αὐτοὺς ἁγιασμός ἐστὶ τῆς ψυχῆς. Ποῦ Εὐδόκιος ἡ εὐωδία τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διάδοχος καὶ μιμητής; ποῦ Ἰγνάτιος τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκητήριον; ποῦ ὁ Διονύσιος τὸ πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ; ποῦ Ἰππόλυτος ὁ γλυκύτατος καὶ εὐνοῦστατος; ποῦ Βασίλειος ὁ μέγας, καὶ μικροῦ δεῖν τῶν ἀποστόλων ἰσόρροπος; ποῦ Ἀθανάσιος ὁ ἅγιος, καὶ πλεονέκτης τῶν ἀρετῶν; ποῦ Γρηγόριος ὁ δεῦτερος θεολόγος, καὶ ἀήτητος στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ τούτου συνώνυμος; ποῦ Ἐφραίμ ὁ πολὺς, ἡ παραμυθία τῶν ἀθυμούντων, ἡ παιδαγωγία τῶν νέων, ἡ χειραγωγία τῶν μετανουούντων, ἡ κατὰ τῶν αἰρετικῶν βομφαία, τὸ δοχεῖον τοῦ Πνεύματος, τὸ σκεῦος τῶν ἀρετῶν; Ὅρας πόσον τὸ μέσον, καὶ πόση διαφορὰ ἐκείνων τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν παρὰ τῶν νῦν; Οἶδα καὶ ἄλλους θεοφόρους διδασκάλους, ἀλλὰ ἀρκεῖ πρὸς τὸ παρὸν τέως. Ἐκεῖνοι τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καθὼς προεῖρηται, ἔθηκαν ὑπὲρ τῶν προβάτων· οὗτοι δὲ ἀφέντες τὰ πρόβατα ἐφυγον· ἐκεῖνοι δυνατοὶ καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ· οὗτοι δὲ καὶ ἐν χρήμασι καὶ ἐν κτήμασι καὶ ἱπποῖν καὶ ἡμιόνων, καὶ ἀρουρίων καὶ ποιμνίων, καὶ μαγείρων καὶ λαμπρῶν τραπέζης. Πολὺς ὁ λόγος ἐν αὐτοῖς περὶ τούτων καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα· περὶ δὲ τῆς λογικῆς ποιμνῆς λόγος οὐδεὶς, περὶ ἧς λόγον ἀπαιτηθήσονται ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Εἶτα ἐάν τις ἐρωτήσῃ αὐτοὺς περὶ βιβλίων, ἀποκρίνονται λέγοντας· Πτωχός εἰμι, καὶ οὐκ εὐπορῶ βιβλία κτήσασθαι. Εἶτα προσέρχονται οὐχ ὡς πτωχοί, ἀλλ' ἱμάτια φοροῦντες ἐκστίλβα, βαλάντια κεκτημένοι ἀδρὰ, καὶ τραχήλους ὡς παρασίτων ταύρων, μαθητῶν πλήθος ἐπισυρόμενοι, μᾶλλον δὲ μαγείρων· τὰ μὲν αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν, ἐκ τοῦ περισσοῦ γὰρ πλοῦτου συνεισάχτους ἐκτήσαντο προφάσει ἀνδραπόδων. Ὡς βαθείας αἰσχύνης· ὡς τῆς κακῆς εὐπορίας! ὡς πικρᾶς φιλαργυρίας! ὡς τῆς ἀπληρώτου γαστροῦ! Αἰσὼν ἐκεῖθεν σκάνδαλα, ψιθυρισμοί, ὀνειδῆ, λοιδορισμοί, ὀδυροὶ. Εἶτα ἐγκαλούμενοι ἀποκρίνονται· Οὐκ ἀδικῶ τίνα, ἐξουσίαν ἔχω τῶν ἐμῶν χρημάτων. Εἶτα ἐάν τις ἀθέων αἰρετικῶν παραφρονῇ λαλῶν διεστραμμένα, ὁ ἀντιλέγων οὐδεὶς, ὁ πολεμῶν [80] οὐδαιμῶν· πάντες πτωχοὶ τότε γίνονται, πάντες σιωπητικοί, πάντες φυγάδες. Ὡς τῆς κακῆς βίης πάντων τῶν κακῶν τῇ φιλαρ-

γυρία! Ἐκ τοῦ πλοῦτος βούλεσθε σωθῆναι; Ἀλλ' Εὐ-
κοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλίδος βαρίδος
εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τρυ-
φῶντες, μεθύοντες, καὶ μετεωριζόμενοι βούλεσθε νικᾶν
τὰς αἰρέσεις; Ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν, οἱ τρυφῶντες καὶ μετεω-
ριζόμενοι, ἐν χρυσῷ καὶ ἱματίοις ποικίλοις καλλωπιζό-
μενοι· πῶς ἄλλοις δείξετε τὴν καλὴν πτωχείαν τοῦ Χρι-
στοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος, τοῦ ἐντειλαμένου τοῖς
μαθηταῖς αὐτοῦ μὴ ἔχειν χαλκὸν ἐν ταῖς ζώναις. Ὅντως
πλανᾶσθε, μὴ νοοῦντες τὰς Γραφάς. Οὐκ ἀκούετε τοῦ
Κυρίου λέγοντος, ὅτι *Μακάριοι οἱ πτωχοί*· καὶ πάλιν,
Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· καὶ, *Μὴ θησαυρίζετε ἐπὶ
τῆς γῆς*. Ὁ πλοῦτος ὑμῶν ἐπληθύνθη, καὶ ὁ λόγος ὑμῶν
ἐξέλειπε· τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόδρωτα γεγονάσι· περὶ
ὧν λόγον δώσατε τῷ ἀρχιποιμένῳ Χριστῷ. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖ-
τε, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ·
ὁ μὲν δὲ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἀρ-
χιερεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἕκαστος καθὼς ἐπι-
στεύθη. Ἀλλ' ὁρᾶτε, μὴ ἐπιλάβησθε τῶν ταλάντων.
Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ· βλέπετε
μὴ ἀπολείψῃ πρόβατον ἐκ τῆς ποιμνῆς. Τοῦτο γὰρ ἐστε
γινώσκοντες, ὅτι ἐὰν ἐν πρόβατον ἀπολείψῃ γενόμενον
θηριάλωτον ἐξ ὑμετέρας ἀμελείας, πάντα τὸν βίον ὑμῶν
κατέλυσεν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν
ἀπαιτήσῃ ὁ Κριτής.

ζ'. Ἀνανήψατε οὖν λοιπὸν, κηρύξατε τὸν λόγον, ἀπορρί-
ψατε πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν, βλέπετε ἀκριβῶς πῶς
περιπατεῖτε· *Βλέπετε τοὺς κύνας*. Πάλιν τὸ βλέπετε
λέγω, καὶ λέγων οὐ παύομαι. Βλέπετε τοὺς κλέπτας,
βλέπετε ὅτι πολλοὶ πλάνοι ἐξηλθον εἰς τὸν κόσμον.
Ἀγρυπνεῖτε καὶ νήψετε, οἱ τὸ δεσποτικὸν χάρισμα κα-
ταπιστευθέντες, καὶ γρηγορεῖτε, καὶ τὴν ὥραν τῆς φο-
βῆρας παρουσίας τοῦ Δεσπότου τηρεῖτε, ὅταν ἔρχηται
συνᾶραι λόγον μεθ' ὑμῶν, οἷς ἐπίστευσε τὰ τάλαντα.
Ταῦτα τοίνυν κατὰ νοῦν ἔχοντες, ὡς ἀγαπῆτοί, *Ποιμάνετε
τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνίον τοῦ Θεοῦ*, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος,
*μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ' ἐκουσίως, μηδὲ αἰσχροκερ-
δῶς, ἀλλὰ προθύμως, μηδὲ ὡς κατακυριεύοντες τοῦ
κλήρου, ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου. Καὶ
φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποιμένου κομίσεσθε τὸν ἀμα-
ράντινον τῆς δόξης στέφανον*. Πάλιν οὖν ταῦτά ἐρῶ·
ἀκούσατε, ἱερεῖς Κυρίου, *Βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες
λαοί, ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς· νεανίσκοι καὶ
παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων*. Ἐνωτίσασθε,
πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, οἱ μικροὶ
καὶ μεγάλοι, εἴτε ἄρσεν εἴτε θῆλυ, *Ἐπὶ τῷ αὐτῷ
πλούσιος καὶ πένης*· προσέχετε τοῖς λεγομένοις, πι-
ρακαλῶ· βούλομαι γὰρ ἀποδείξαι καὶ πληροφορῆσαι
ὑμᾶς ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅτι οὐ πάντες οἱ λεγόμενοι
Χριστιανοί, Χριστιανοί εἰσιν, ἀλλὰ μόνον τὸ ὄνομα κα-
λούμενοι Χριστιανοὶ φρεναπατῶνται ἐπὶ τῇ ψιλῇ προσ-
ηγορίᾳ. Τῷ μὲν λόγῳ Χριστιανοὶ πολλοὶ, τῷ δὲ τρόπῳ
ὀλίγοι καὶ σπάνιοι· τῷ σχήματι ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς
Χριστοῦ μαθηταί, τῷ δὲ τρόπῳ προδίδται· τῷ λόγῳ εὐ-
σεβεῖς καὶ εὐσπλαγχνοί, τῷ δὲ τρόπῳ ἀσεβεῖς καὶ ἀν-
ελεῆμενες· τῇ προσηγορίᾳ Χριστιανοί, τοῖς δὲ ἔργοις
ἔθνη, καθὼς προεῖπεν ὁ προφήτης Δαυὶδ, ὅτι *Ἐμίγη-
σαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν*. Καὶ
ὁληθῶς ἐν ἡμῖν ἐπληρώθη ἡ προφητεία αὕτη. Ποταποὶ
Χριστιανοὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἑλληνικοὶ προσέχοντες
μύθοις, καὶ γενεαλογίαις*, καὶ μαντείαις, καὶ ἀστρο-
λογίαις, καὶ φαρμακείαις, καὶ φυλακτηρίοις· καὶ παρα-
τηρήσεις ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν, κληδονισμοὺς καὶ ὄνειρα,
καὶ ὀρνέων φωνάς· καὶ ἐν πηγαῖς λύχνους ἀπτοντες καὶ
ἀπολουόμενοι, καὶ συναντήματα παρατηρούμενοι, καὶ
εἰδωλόθυτον ἐσθίοντες, καὶ αἷμα πνικτῶν καὶ θηριαλῶ-
των, καὶ ὀρνεοπάτακτα, καὶ πολλὰ ἕτερα τούτων ὅμοια·
Πῶς Χριστιανοὶ εὐρεθῶσιν οἱ τοιαῦτα πράσσοντες; ποῖα
δὲ παρῆρσιν τολμῶσιν ἑαυτοὺς ὀνομάζειν Χριστιανούς;
πῶς δὲ τολμῶσι προσελθεῖν τοῖς [81] θεοῖς μυτηρίοις
οἱ χεῖρονες τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχοντες; Πάλιν ἀκούσατε,
ποταποὶ Χριστιανοὶ οἱ τὰ τῶν ἐθνῶν σχήματα ποιῶντες,
ἀφανισμὸν προσώπων, ἢ ἐπιφωνήσεις, ἢ ὀρχήσεις, ἢ
κρότους χειρῶν, ἢ στολισμὸν γυναικῶν ἐν ἀνδράσι; Τοῖς
τὰ τοιαῦτα πράττουσι οὐδὲν ὄφελος τὸ λέγεσθαι αὐτοὺς
Χριστιανούς. Ὡς περ γὰρ ἡ κόρη ἢ παρθένος, ἕως ὅτε

φυλάσσει τὴν παρθενίαν αὐτῆς, εὐλόγως καὶ ἀξίως παρ-
θένος καλεῖται, καὶ ἐστίν· ἐπὶ δὲ ἀπατηθῇ ὑπὸ τινος,
καὶ φθαρῇ, καὶ τὴν παρθενίαν ἀπολέσῃ, οὐκ ἐτι παρθέ-
νος ἐστίν· οὕτω καὶ ὁ καλούμενος Χριστιανὸς ἐὰν τὰς
συνθήκας παραβῇ, καὶ τὰς ἐπαγγελίας καταπατήσῃ,
καὶ τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἀθετήσῃ, καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν
πράττῃ, οὐδὲν ὄφελος τὸ καλεῖσθαι αὐτὸν Χριστιανόν,
καθὼς προσέφηται. Σύνετε οὖν ἅπαντες, ἀγαπῆτοί, ὅτι
δι' ὀλίγων ῥημάτων ἅπανιν ἐκείνοις ἀπεταξάμεθα λέ-
γοντες· ἀποτάσσομαι τῷ Σατανᾷ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις
αὐτοῦ. Ἐνόησον τί εἶπες, Πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ·
βλέπε τίνοι συνέθου, οὐκ ἀγγέλῳ, οὐ βασιλεῖ ἐπιγεῖν,
οὐκ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ τῷ Βασιλεῖ τῶν
βασιλευόντων καὶ Ἀρχοντι τῶν ἀρχόντων· αὐτῷ συν-
έθου καὶ ὡμολόγησας, καὶ συνετάξω ἐπὶ πολλῶν μαρτύ-
ρων· λοιπὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ σὺ καὶ οἱ λόγοι σου.
Τὸ λοιπὸν προσδέχου αὐτὸν ἐρχόμενον ἐκ τῶν οὐρανῶν
ἐπιφερόμενόν σου τὸ γραμματεῖον, τὰ ῥήματα ἐκ τοῦ
στόματός σου ἐπὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ὁρα, ἀδελφε,
καὶ φύλαξον τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων.
Ἀκούσατε τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Τοῦτο οὖν λέγω,
καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν,
καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ
νοῦ αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ*. Ὑμεῖς δὲ οὐχ
οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν. Προσέχετε τοῖς λεγομέ-
νοις, ἀγαπῆτοί, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε τοῖς τοιαῦτα
πράττουσι. Πολλοὶ γὰρ εἰσι τῆς ἀπωλείας μαθηταί, καὶ
ἐτι πληθυνθήσονται. Βλέπετε, ὅτι αἱ ἡμέραι συνηραῖ
εἰσι, καὶ ὁ καιρὸς τοὺς ἰδίους ὑπηρέτας προχερίζε-
ται.

η'. Καὶ μὴ θαυμάσης, ἐὰν οἱ ποιμένες λύκοι γίνωνται.
Πρὸς γὰρ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους διαλεγόμενος
Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν, ὅτι *Ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀνα-
στήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα*. Ὡς τε
μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς, ἔχων ἔξωθεν σχῆμα ἀγγελικόν,
καὶ ἔσωθεν διαβολικόν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν·
Βλέπετε, μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Κάγω δὲ πάλιν τὰ ὅμοια
ἐρῶ· βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ, μήτε ἀπὸ τῶν
ἔσωθεν, μήτε ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, μὴ ἐπίσκοπος, μὴ πρε-
σβύτερος, μὴ διάκονος, μὴ ἀναγνώστης, ἢ τις ἐὰν ἢ
λαλῶν διεστραμμένα· *Ὅτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν
ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες*·
οἵτινες ἔχουσιν μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐ-
τῆς ἡρνημένοι. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπῆτοί, μὴ πλανηθῆτε, ἀλλ'
ὡς παρελάβετε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν
αὐτῷ περιπατεῖτε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ'
ὑμῶν. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἐνταῦθα ἀποδώσω τὸν λό-
γον· μικρὰ δὲ διαλεχθεὶς περὶ σημείων τῆς συντελείας,
καταπαύσω. Ὅταν δὲ ἄρξωμαι λαλεῖν περὶ τῆς συντε-
λείας, φρίκη μοι ἐπέρχεται, καὶ ἐξίσταμαι. Πάντα μὲν
τὰ τοῦ Κυρίου θαυμαστά, μεγάλα καὶ φοβερά καὶ ἐν-
δοξα· τὸ δὲ τέλος τῆς συντελείας καὶ τὸ τῆς δευτέρας
αὐτοῦ παρουσίας μυστήριον, ὑπὲρ λόγον καὶ νοῦν καὶ
ἐννοίαν, ὑπερβαίνει πᾶσαν διήγησιν, καὶ καταπλήττει
πᾶσαν ἀκοήν. Μέγας δὲ ἀγὼν καὶ πόλος πόθος τῶν μα-
θητῶν, ἀκούειν παρὰ τοῦ διδασκάλου σημεῖα περὶ τῆς
συντελείας. Ὡς γὰρ πολλάκις ἠκούσατε τοῦ Εὐαγγελίου
λέγοντος, ὅτι *Καθημέρου τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους
τῶν Ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ μισθῆται αὐτοῦ κατ'
ἰδίαν λέγοντες· Εἰπέ ἡμῖν, τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς
παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*. Ὅρα τὸ
σοφὸν καὶ συνετὸν τῶν μαθητῶν. Ὅταν μέγα τι ἐδοῦ-
λοντο ἐρωτᾶν, οὐ πάντες αὐτῷ προσέρχονται, ἀλλὰ κατ'
ἰδίαν, καὶ φασιν· Εἰπέ ἡμῖν, Δέσποτα, καὶ τὸ, εἰπέ
ἡμῖν, ἀγαθέ· εἰπέ ἡμῖν, καρδιογνώστα· εἰπέ ἡμῖν, ὁ
γινώσκων τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα· εἰπέ ἡμῖν, ὁ εἰδὼς
τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν· εἰπέ ἡμῖν, ὁ ποιητὴς τῶν
αἰώνων· εἰπέ ἡμῖν, ὁ Πατὴρ τοῦ [82] μέλλοντος αἰῶνος·
εἰπέ ἡμῖν, *Τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ
συντελείας τοῦ αἰῶνος*, ὅταν μέλλης ἔρχεσθαι κρίναι
ζῶντας καὶ νεκροὺς πάσης τῆς οἰκουμένης· ὅταν καταρ-
γῇς πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν·
ὅταν καμφθῇ σοι πᾶν γόνυ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγεῖων
καὶ καταχθονίων· Εἰπέ ἡμῖν, τί τὸ σημεῖον τῆς παρ-
ουσίας σου, ὅπως καὶ ἡμεῖς διδάξωμεν πάντα τὰ ἔθνη
τὴν παράδοξόν σου παρουσίαν. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν αὐτοῖς·
*Βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ
τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός*.
*Βλέπετε, μὴ τις ὑμῶν πλανήσῃ· ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς
ἐστι*. Ὅπερ νῦν ἡμεῖς θεωροῦμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν,

* Γενεαλογίαις hic pulo imperite poni pro γενεθλιαλογίαις.
Genethliologia autem frequentius per γένεσιν, genesim,
exprimitur.

habentes taurorum pinguium, caterva stipati discipulorum, imo potius coquorum; quodque dictu turpe fuerit, ex opum affluentia subintroductas (a) habent ancillarum nomine. O ingentem turpitudinem! o malam opulentiam! o acerbam avaritiam! o ventrem insatiabilem! Hinc demum scandala, murmurationes, opprobria, convicia, tumultus. Si incusentur, respondent: Neminem ledo, libere pecuniis utor meis. Deinde si quis ex impiis haereticis cum contemptu et perversa loquatur, nemo est qui contradicat, nemo qui repugnet: omnes tunc inopes sunt, omnes taciturni, omnes refugiant. O insaniam! o malam omnium malorum radicem avaritiam! Per divitias salutem consequi vultis? Sed *Facilius est camelum per foramen acus intrare, quam divitem in regnum Dei* (Matth. 19. 24). Deliciis, ebrietate et superbia vultis haerese superare? Sed vae vobis, qui in deliciis versamini, qui altum sapitis, qui auro et pretiosis vestibus conspicui estis: quomodo aliis exhibebitis pulchram illam Christi paupertatem, qui propter nos inops factus est, qui discipulos jubet pecuniam non habere in zonis (Ibid. 10. 9)? Vere erratis, non intelligentes Scripturas. Non auditis Dominum dicentem: *Beati pauperes* (Ibid. 5. 3); et rursum, *Vae vobis divitibus* (Luc. 6. 24); et, *Nolite thesaurizare super terram* (Matth. 6. 19)? Divitiae vestrae creverunt, et sermo vester defecit: vestimenta vestra a vermibus corrosa sunt: quibus de rebus Principi pastorum Christo rationem dabit. Non enim ignoratis quemque nostrum rationem Deo redditurum esse; vos autem et pro vobis et pro ovibus, episcopi nempe, sacerdotes et diaconi, singuli pro iis, quae sibi commissae sunt. Sed cavete ne talentorum obliviscamini. *Attendite vobis et universo gregi* (Act. 20. 28): videte ne qua ovis ex grege pereat. Hoc enim scitote, si vel una ovis per negligentiam vestram a feris capta desit, totam vitam vestram esse subvertendam: Iudex enim sanguinem ejus de manibus vestris requirit.

7. Respicite igitur, praedicate verbum, abjicite omnem saecularem curam, videte accurate quomodo ambuletis: *Videte canes* (Philipp. 3. 2). Rursum dico. Videte, nec finem dicendi faciam. Videte fures, videte multos deceptores in mundum effusos. Vigilate et attendite, quibus Domini gratia concredita est, atque horam tremendi Domini adventus observate, quando veniet positurus rationem vobiscum, quibus talenta commisit. Haec itaque cogitantes, dilecti, *Pascite gregem Dei, qui apud vos est, ut dicit Apostolus; non coacte, sed spontaneae; non turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in clerum, sed forma facti gregis. Et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam* (1. Petr. 5. 2-4). Haec rursum dicam. Audite, sacerdotes Domini, *Reges terrae, et omnes populi, principes et omnes iudices terrae: juvenes et virgines, senes cum junioribus* (Psal. 148. 11. 12). *Auribus percipite, omnes qui habitatis orbem* (Ibid. 48. 2. 3): parvi et magni, sive masculus sive femina, *Simul in unum dives et pauper*: dictis attendite, quaeso: volo vobis ostendere, vosque ex sacris Scripturis certiores facere, non omnes qui Christiani appellantur, esse Christianos; sed solo nomine Christianos nuda appellatione decipi. Nomine Christiani multi sunt, moribus pauci; habitu quasi Christiani et Christi discipuli, moribus proditores; verbo pii ac misericordes, moribus impii et immisericordes; appellatione Christiani, operibus ethnici, ut praedixit propheta David: *Commixti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum* (Psal. 105. 33). Vere apud nos impleta est haec prophetia. Quot Christiani Iudaeorum gentiliumque fabulis incumbunt, genealogiis, vaticiniis, auguriis, veneficiis, phylacteriis. Hinc observationes dierum et annorum, auspicia, somnia, avium voces. In fontibus lucernas appendunt quidam et se abluunt, et

occursus observant, idolis immolata comedunt, et sanguinem suffocatorum, necnon ea, quae ab avibus lacerata sunt, multaque alia his similia. Quomodo Christiani existimentur qui talia agunt? qua fiducia se Christianos appellare audebunt? quomodo ausint ad divina mysteria accedere, qui peiores sunt gentilibus? Rursum audite: quot Christiani gentilium modos imitantur, facies suas exterminantes, acclamationes, saltationes, plausus manuum adhibentes, viri muliebrem induentes vestem! Talia agentes nihil juvat Christianos vocari. Quemadmodum enim puella virgo donec servat virginitatem, jure ac merito virgo vocatur, et est; postquam autem ab aliquo decepta et violata est, virginitatemque perdidit, non amplius virgo est: sic et qui vocatur Christianus, si pacta sua violaverit, si promissa conculcaverit, evangelii verba despexerit, gentiliumque opera fecerit, non ultra debet vocari Christianus, ut jam diximus. Intelligite igitur omnes, carissimi, paucis illis verbis nos cunctis illis abrenuntiasse, cum diximus: Abrenuntio satanae, et omnibus operibus ejus. Cogita quid dixeris: Omnibus operibus ejus: vide cum quo pacta inieris: non cum angelo, non cum rege terreno, non cum principe saeculi hujus; sed cum Rege regum, et cum Principe principum. Cum illo pactus es, et spopondisti, et foedere junctus es coram multis testibus: jam in manu ejus es et tu et verba tua. Jam reliquum est ut exspectes illum venturum de caelis, et afferentem rationum tuarum schedulam et verba oris tui, coram angelis et hominibus recitanda. Vide, frater, et cave deinceps ab operibus gentilium. Audite Apostolum dicentem: *Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et caeterae gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum* (Ephes. 4. 17. 18). *Vos autem non ita didicistis Christum* (Ibid. 20). Dictis attendite, dilecti, et ne commisceamini cum iis, qui talia operantur. Multi sunt enim pernicii discipuli, et adhuc multiplicabuntur. Considerate, dies esse malos, et tempus proprios sibi ministros exhibere.

8. Nec mireris si pastores lupi efficiuntur. Nam episcopos et presbyteros alloquens Paulus apostolus ait: *Ex vobis ipsis exsurgent viri, loquentes perversa* (Act. 20. 30). Itaque nemo vos seducat, exterius habitum angelicum, interius diabolicum habens. Ideo Jesus dicebat: *Videte, ne quis vos seducat* (Matth. 24. 4). Et ego quoque similia dicam: Videte, ne quis vos seducat, vel ab exterioribus, vel ab interioribus: non episcopus, non presbyter, non diaconus, non lector, non quisquis tandem sit is qui loquitur perversa: *Qui veniunt ad vos in vestimentis, ium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* (Ibid. 7. 15): qui habent pietatis speciem, dum pietatis virtutem negant. Vos autem, dilecti, ne seducamini, sed ut accepistis Dominum nostrum Jesum Christum, in ipso ambulate; et Deus pacis erit vobiscum. Et de his quidem omnibus hic sermonem claudam; paucis vero additis de consummatione, dicendi finem faciam. In exordio autem sermonis de consummatione horror quidam me invadit, et obstupesco. Omnia quidem Domini miracula magna sunt, terribilia et gloriosa: finis autem consummationis, et secundi illius adventus mysterium, omnem sermonem, mentem et intelligentiam superat, et auditum omnem terrore percellit. Magnum certe discipulorum certamen fuit, cum a Doctore suo audierunt signa in consummatione futura. Ut enim saepe audistis ex Evangelio, *Sedente Jesu in monte Olivarum, accesserunt ad eum discipuli ejus secreto, dicentes: Dic nobis, quod signum adventus tui, et consummationis saeculi* (Matth. 24. 3). Perpende sapientiam prudentiamque discipulorum. Cum de re magna quadam interrogare volebant, non omnes simul illum adibant, sed seorsim, dicebantque: Dic nobis, Domine; dic nobis, benigne; dic, cordium cognitor; dic nobis, qui nosti novissima et vetera; dic nobis, qui nosti omnia antequam flant; dic nobis, Opifex saeculorum; dic nobis, pater futuri saeculi; dic nobis, *Quod signum*

(a) Vide Tomo primo hujus editionis, Sermonem de subintroductis.

adventus tui, et consummationis sæculi, quando venturus es judicare vivos et mortuos totius orbis : quando destrues omnem principatum, omnem potestatem et virtutem : quando flectetur tibi omne genu cælestium, terrestrium et infernorum : *Dic nobis quod signum adventus tui* ; ut nos doceamus omnes gentes stupendum adventum tuum. Dicit illis Dominus : *Videte, ne seducamini : multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus. Videte ne quis vos seducat, quia tempus prope est* (*Luc. 21. 8. et Matth. 24. 4*). Quæ nunc nostris oculis videmus, tunc dixit prope esse ; nunc vero tempus adest, omnesque illa videmus. Viden', quanta sit Domini cura, ut nobis falsos doctores et hæreticos delegat, nobisque ostendat dolum in ipsis absconditum ? Ideo ante signa post discipulorum interrogationem, illos præmisit ut lupos gregem invadentes, et Antichristi præcursores : deinde ea, quæ sequutura sunt, prædicit, bella et seditiones gentis contra gentem et regni adversus regnum. Quæ nunc videntes, non intelligimus : videntes bella in diversis locis, famem, terricula, signa de cælo, et cætera quæ dixit quamplurima videntes, non animadvertimus. Tunc, inquit, *scandalizabuntur multi, et invicem tradent* (*Ibid. v. 10*). Et ubi jam non est proditio ? nonne omnes fere contra alios insurgunt, et se mutuo oderunt ? Hoc quoque impletum est, ut videmus. Nonne omnes sese mutuo impugnant ? gens contra gentem insurgit, regnum adversus regnum, principes contra principes, episcopi contra episcopos, presbyteri contra presbyteros, diaconi contra diaconos, lectores contra lectores, laici contra laicos ? Nam *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum* (*Ibid. v. 12*). Ideo prædixit Dominus : *Scrutamini Scripturas* (*Joan. 5. 39*) ; et, *Ne seducamini* (*Luc. 21. 8*). Aliud rursus signum præmisit dicens : *Prædicabitur hoc evangelium in universo mundo in testimonium omnibus gentibus* (*Matth. 24. 14*). Et tunc exspecta finem : exspecta, te visurum esse abominationem desolationis, filium perditionis, propter quem fiet tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi. Rursumque dixit : *Surgent pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa et prodigia, ita ut in errorem inducant, si fieri possit, etiam electos* (*Ibid. v. 24*). Vide quomodo sæpe memoret pseudoprophetas, falsos doctores, et falsos apostolos Antichristi filii perditionis ; qui per immundos spiritus impulsus, et ab illis producti, præcursores fiunt Antichristi et adversarii ; et per propria dogmata seducunt, et præparabunt populum peculiarem ad suscipiendum filium perditionis.

9. Idcirco, fratres, divina Scriptura sæpe clamat, multos seductores exivisse in mundum. Ideo Dominus sic intulit : *Ecce prædixi vobis*. Perpendamus oportet singularum dictionum sensum. *Ecce prædixi vobis* (*Ibid. v. 25*) ; id est, Jam obtentum non habetis. *Ecce prædixi vobis* : si quempiam ex vobis seducant, non erit ille venia dignus. *Ecce prædixi vobis* : nulli suppetit excusatio legitima. *Ecce prædixi vobis omnia* : *Videte, ne seducamini*. Videte, ne pro me vero Christo, alium Antichristum recipiatis. *Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego sum Christus, et multos seducunt* (*Matth. 24. 5*) ; et, *Tempus prope est* (*Ibid. 26. 18*). Ne ergo post illos eatis. Videte quanta his de rebus in sacris Scripturis dicantur. Ideo sæpe vos admonui circa impios hæreticos, et nunc rogo, nulla in re cum illis consentiatis vel conveniatis, non in cibo et potu, non in amicitia vel affectu, non in agape et in pace. Nam qui in his deceptus cum illis consentit, alienum se constituit ab Ecclesia Catholica. Verus autem et sincerus Dei discipulus cum fiducia clamat : *Si quis vos evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* (*Gal. 1. 9*) ; et cum Davide psallit : *Domine, nonne eos, qui oderunt te, oderam, et super inimicos tuos tabescebam ? perfecto odio oderam illos* (*Psal. 138. 20. 21*). Exhorrescite et contremiscite, qui agapas cum illis facitis, et resipiscite, ne in eorum impietatibus peccetis. Illic quoque apposite repetitur illud : *Ecce præ-*

dixi vobis. Sed ad rem propositam redeamus, ut de consummatione sermonem compleamus. Et ut compendio dicam, prædicta signa completa sunt : jam quisque debet paratus et expeditus esse, nec plura, quam scripta sint, curiosius exquirere. Multi ignari nec firmi fuerunt, qui divinas Scripturas contorsere : cave tu, ne credas illis. Multa malitia, multa nequitia effusa est super terram, multa offendicula : tu vero cave, ne seducaris ; ne declines ad dexteram vel ad sinistram, sed in via regia incede. Multos habes fideles, carissime ; si non in terra, saltem in cælo, quibuscum festines velim ut semper vivas. Habes illic celebritates angelorum, patriarchas, prophetas, apostolos, evangelistas ; habes martyres, sanctos confessores, et eos qui in monastica vita floruerunt, multitudinem magnam quorum nomina sunt in libro vitæ. Hos desidera, hos imitare, ab his non recedas : horum memoriam in corde tuo habeas nocte dieque : eorum libros semper præ manibus habeas legasque, ut multam invenias utilitatem. Esto negotiator¹ verbi justitiæ, ut possis contradicentes confutare, fabulatores corripere, hæreticis os obstruere, lapsos monere et convertere. Scrutare divinas Scripturas, ut cum videris seditionem et perturbationem, non labaris, sed ad divinam Scripturam confugias. Cave autem, ne mollior evadas, neque vacilles in mente tua. Cum multos videris imprudentes, ne obstupescas : oportet enim hæc fieri. Cum multos videris pseudoprophetas, recordare Domini dicentis : *Surgent pseudochristi et pseudoprophetae* (*Matth. 24. 24*). Cum deceptores videris, recordare prophetæ dicentis : *Væ iis, qui scribunt nequitiam* (*Isai. 40. 1*). Cum videris pios, fideles et sapientes despici ; sceleratos autem, arrogantes, proditores celebrari ; recordare Apostoli dicentis : *Mali homines et incantatores proficient in pejus, in errorem mittentes et errantes* (*2. Tim. 3. 13*). Cum videris sacram Scripturam in execrationem haberi ab iis, qui videntur esse Christiani, et eos, qui loquuntur verbum Dei odio haberi, recordare Domini dicentis : *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si me persecuti sunt, et vos persequentur* (*Joan. 15. 18. 20*). Cum videris populos simul accurrentes ad fabulatores, et quædam scripta custodientes, ad genealogias, vaticinationes, doctrinas dæmonum, et interrogationes spirituum immundorum, ne turberis, ne concidas. Et si quosdam videris ex iis, qui videntur esse pastores, talia facientes, ne animum despondeas, sed lacrymans recordare Apostoli dicentis : *In novissimis diebus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum immundorum* (*1. Tim. 4. 1*). Rursumque dixit : *Erit tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum propria desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus : et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur* (*2. Tim. 4. 3. 4*).

10. Cum videris lauta prandia, cænas, delicias, fraudem, tumultum, inconditas voces, recordare Domini dicentis : *Væ vobis, qui saturati estis, quia esuriatis : væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis* (*Luc. 6. 25*). Cum videris choreas agentes, ludentes, et dæmonum cantica recitantes, ingemisce, et cum lacrymis recordare Davidis dicentis : *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant* (*Psal. 81. 5*) ; et Isaie prophetæ sic loquentis : *Væ qui surgunt mane, et sinceram sequuntur : qui exspectant vesperam, cum citharis, et psalteriis, et tympanis, et fistulis, bibentes vinum ; opera autem Dei non vident, et opera manuum ejus non considerant* (*Isai. 5. 11. 12*). In summa quando scandalum quodlibet videris, memento Domini dicentis : *Væ mundo a scandalis : impossibile autem est ut non veniant scandala ; væ autem illi, per quem scandala venient* (*Matth. 18. 7. Luc. 17. 1*). Sed quid ad hæc dicunt homines gravi corde, qui quærent mendacium ? Non est malum, inquit, ani-

¹ Alias legitur, *ardens*, pro, *negotiator*.

τότε εἶπεν, "Ὅτι καιρὸς ἐγγύς ἐστι· νῦν ἔστηκε, καὶ πάντες θεωροῦμεν. Ὁρᾷς, πόση σπουδὴ τοῦ Δεσπότη περὶ ψευδοδιδασκάλων καὶ αἰρετικῶν τοῦ ἀπογυμνῶσαι, καὶ δεῖξαι ἡμῖν τὸν κεκρυμμένον ἐν αὐτοῖς δόλον; Διὰ καὶ πρὸ τῶν σημείων ἐν τῇ ἐρωτῇ τῶν μαθητῶν, τούτους προήγαγεν ὡς λύκους τῆς ποίμνης καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου προδρόμους· εἴτα προεῖπε τὰ ἀκόλουθα, πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλείαν ἐπὶ βασιλείαν· ἅπερ ὁρῶντες νῦν, οὐ συνίμεν, βλέποντες κατὰ τόπους πολέμους, καὶ λιμούς, καὶ φόβητρα, καὶ σημεῖα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπερ εἶρηκεν, τὰ πλείστα ὁρῶντες, οὐ συνίμεν. Τότε, φησὶ, *σκανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι*. Καὶ ποῦ νῦν οὐκ ἔστι προδοσία; οὐχὶ πάντες σχεδὸν κατ' ἀλλήλων γεγόνاسιν, καὶ μισοῦσιν ἀλλήλους; Καὶ τοῦτο πεπλήρωται, καθὼς ὁρῶμεν. Οὐχὶ πάντες κατ' ἀλλήλων γεγόνασιν, ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, ἄρχοντες κατὰ τῶν ὁμοίων, ἐπίσκοποι κατὰ ἐπισκόπων, πρεσβύτεροι κατὰ πρεσβυτέρων, καὶ διάκονοι κατὰ διακόνων, ἀναγνώσται κατ' ἀλλήλων, λαῖκοι κατὰ λαϊκῶν; Διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο προεῖπεν ὁ Δεσπότης· Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, καὶ, *οὐ μὴ πλανηθῆτε*. Ἐτερον δὲ πάλιν σημεῖον προεβλήκει λέγων· *Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι*. Καὶ τότε προσδέχου τὸ τέλος, προσδόκα ἰδεῖν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸν υἱὸν τῆς ἀπωλείας, δι' ὃν γενήσεται θλίψις πολλὴ καὶ μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου. Καὶ πάλιν λέγει· *Ἐγερθήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, ὥστε, εἰ δυνατὸν, πλανῆσθαι καὶ τοὺς ἐκλεκτούς*. Ὅρα δὲ, πῶς ἄνω καὶ κάτω τοὺς ψευδοπροφῆτας καὶ ψευδοδιδασκάλους καὶ ψευδαποστόλους τοῦ Ἀντιχρίστου υἱοῦ τῆς ἀπωλείας, οἵτινες διὰ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων προχειρίζονται, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργοῦμενοι, πρόδρομοι γίνονται τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ ἀντικειμένου· καὶ διὰ τῶν ἰδίων δογματῶν ἀπατήσουσι, καὶ ἐτοιμάσουσι λαὸν ἐπιτήδειον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀπωλείας.

Θ'. Διὰ τοῦτο ἡ θεία Γραφή, ἀδελφοί, ἄνω καὶ κάτω κράζει ὅτι πολλοὶ πλάνοι ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἐπήγαγε τὸ, *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν*. Νοεῖν δὲ ἡμᾶς χρὴ τὸν νοῦν ἐκάστης λέξεως. *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν*· τουτέστιν, ἀπάρτι πρόφασιν οὐκ ἔχετε. *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν*· ἐὰν πλανήσωσί τινα ἐξ ὑμῶν, ἀσύγγνωστος ἔσται. *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν*· εὐλογον πρόφασιν οὐδεὶς ἔχει. *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν πάντα*· *Βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε*. Ὁρᾶτε, μὴ ἄλλον ψευδόχριστον δέξησθε ἀντὶ ἐμοῦ τοῦ ἀληθινοῦ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐν τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι· καὶ, *Ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστι*. Μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. Ὁρᾶτε, πόσος ὁ λόγος ἐν ἀγίαις Γραφαῖς περὶ τῶν τοιούτων. Διὰ τοῦτο πολλάκις ὑμᾶς ὑπέμνησα περὶ τῶν ἀθέων αἰρετικῶν, καὶ τανῦν παρακαλῶ, τοῦ μὴ συγκαταβῆναι αὐτοῖς ἐν τινὶ πράγματι, μὴ ἐν βρώμασιν, ἢ ἐν πόμασιν, ἢ φιλίᾳ ἢ σχέσει, ἢ ἀγάπῃ ἢ εἰρήνῃ. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις ἀπατῶμενος, καὶ συγκαταβαίνων αὐτοῖς, ἀλλότριον ἑαυτὸν καθίστησι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἀληθινὸς καὶ ἁδολὸς μαθητὴς τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας κράζει· *Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω*· καὶ τὰ τοῦ Δαυὶδ ψάλλει· *Κύριε, οὐχὶ [83] τοὺς μισοῦντάς σε ἐμίσουν, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξεστηκόμην; τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς*. Φρίξατε καὶ τρομάξατε οἱ τὰς ἀγάπας μετ' αὐτῶν ποιοῦντες, καὶ διορθώσασθε, ἵνα μὴ ἀπόλησθε ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν. Ἀρμόζει δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸ, *Ἴδου προεῖρηκα ὑμῖν*. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν, τὰ περὶ τῆς συντελείας ἀναπληροῦντες. Καὶ ἵνα συντόμως εἰπῶ· τὰ προειρημένα σημεῖα ἐπληρώθησαν· λοιπὸν χρὴ ἔτοιμον εἶναι καὶ παρεσκευασμένον, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν πλεῖον τῶν γεγραμμένων. Πολλοὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀστῆρικτοι γεγόνασιν οἱ στρεβλοῦντες τὰς θείας Γραφάς· ὅρα δὲ σὺ, μὴ πιστεύσης αὐτοῖς. Πολλὴ κακία, πολλὴ πονηρία ἐκκέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, πολλὰ σκάνδαλα· Ἠλέπε δὲ σὺ, μὴ ἀπατηθῆς· μὴ ἐκκλίνῃς εἰς τὰ δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά, ἀλλ' ὁδῷ βασιλικῇ βάδιζε. Ἐχεις πολλοὺς πιστοὺς, ἀγαπητὲ, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ, μεθ' ὧν πάντοτε συνεῖναι σπεύσων. Ἐχεις ἐκεῖ πανηγύρεις ἀγγέλων, ἔχεις πατριάρχας, προφῆτας, ἀπο-

στόλους, εὐαγγελιστάς· ἔχεις μάρτυρας, ὁσίοις ὁμολογητάς, καὶ τοὺς ἐν μοναχικῷ βίῳ διαπρέψαντας, πληθους· πολλοὺς, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βιβλίῳ ζωῆς. Τούτους πόθησον, τούτους μέμνησαι, τούτων μὴ χωρίζου, τούτων τὴν μνήμην ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἔχε νυκτὸς καὶ ἡμέρας, πάντοτε ἐν ταῖς χερσὶ σου τὰς τούτων βίβλους κατέχων ἀναγίνωσκε, ὅπως εὖρης πολλὴν ὠφέλειαν. Γίνου ἔμπορος· λόγου δικαιοσύνης, ἵνα δύνῃ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, καὶ τοῖς μυθολόγοις ἐπιτιμᾶν, καὶ τοὺς αἰρετικούς ἐπιστομίζειν, καὶ τοὺς παραπίπτοντας νοθετεῖν καὶ ἐπιστρέφειν. Ἐρεῦνα τὰς θείας Γραφάς, ἵνα ὅταν ἴδῃς ἀκαταστασίαν καὶ σύγχυσιν, μὴ καταπέσης, ἀλλ' ἐπὶ τὴν θείαν Γραφὴν καταφύγῃς. Ὅρα δὲ, μὴ χαυνωθῇς, μηδὲ σαλευθῇς ἀπὸ τοῦ νοός σου. Ὅταν ἴδῃς πολλοὺς ἀσυνετοῦντας, μὴ ξενίζου· δεῖ ταῦτα γενέσθαι. Ὅταν ἴδῃς πολλοὺς ψευδοπροφῆτας, ὑπομνήσθητι τοῦ Δεσπότη λέγοντος, ὅτι *Ἐγερθήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται*. Ὅταν πλανολόγους, ὑπομνήσθητι τοῦ προφήτου λέγοντος· *Οὐαὶ τοῖς γράφουσι πονηρίαν*. Ὅταν ἴδῃς τοὺς εὐλαβεῖς καὶ πιστοὺς καὶ σοφοὺς ἐξουθενουμένους, τοὺς δὲ ἐναγεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ προδότας καὶ πόρνους προχειριζομένους, ὑπομνήσθητι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι *Πονηροὶ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι*. Ὅταν ἴδῃς τὴν ἀγίαν Γραφὴν βδελυγθεῖσαν ὑπὸ τῶν εἶναι δοκούντων Χριστιανῶν, καὶ τοὺς λαλοῦντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μισηθέντας, ὑπομνήσθητι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε, ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν*. *Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν*. Ὅταν ἴδῃς λαοὺς ἐπισυντρέχοντας πρὸς τοὺς μυθολόγους καὶ φυλακτογράφους, καὶ γενεαλογίας, καὶ μαντείας, καὶ διδασκαλίας δαιμόνων, καὶ ἐπερωτήσεις πνευμάτων ἀκαθάρτων, μὴ θορυβηθῇς, μηδὲ καταπέσης. Κἂν ἐκ τῶν δοκούντων εἶναι ποιμένων ἐὰν ἴδῃς ταῦτα πράσσοντας, μὴ ἀπογνώσης, ἀλλὰ δακρύσας ὑπομνήσθητι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι *Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων ἀκαθάρτων*. Καὶ πάλιν λέγει· *Ἔσται καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐπισωρεύσουσι ἑαυτοῖς διδασκάλους, κλυθόμενοι τὴν ἀκοήν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται*.

ι'. Ὅταν ἴδῃς ἄριστα πολυτελεῖ, καὶ δεῖπνα, καὶ τρυφὴν, καὶ ἀπάτην, καὶ θόρυβον, καὶ ἀτάκτους φωνάς, ὑπομνήσθητι τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε*· οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε. Ὅταν ἴδῃς χορεύοντας, καὶ παίζοντας, καὶ τὰ ἄσματα τῶν δαιμόνων καταλέγοντας, στέναξον, καὶ δακρύσας ὑπομνήσθητι τοῦ Δαυὶδ λέγοντος· *Οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνήκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται*· καὶ τοῦ προφήτου Ἠσαΐου λέγοντος· *Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωῒ, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες ὀφὲ, μετὰ κιθαρῶν, καὶ ψαλτηρίων, καὶ τυμπάνων, καὶ αὐλῶν, τὸν οἶνον πίνοντες*· τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ οὐ βλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι. Καὶ ἀπλῶς πᾶν σκάνδαλον θεωρῶν γινόμενον, [84] ὑπομνήσθητι τοῦ Δεσπότη λέγοντος· *Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων*· ἀνένδεκτον δὲ ἐστὶ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. Ἀλλὰ τί φασιν οἱ βαρυκαρδιοὶ, οἱ ζητοῦντες τὸ ψεῦδος; οὐκ ἔστι κακὸν, λέγοντες, τὸ μετεωρίζεσθαι· τί γὰρ βλάπτει ἡ κιθάρα καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα; Ὡς ἐσχάτης ἀνοίας· ὡς τῆς πονηρᾶς ἐπινοίας τοῦ διαβόλου. Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, ταῦτα Κύριον ἀνταπόδοτε; Ὁ ἄχραντος Δεσπότης πανταχοῦ ἐνετείλατο, μήτε ὅλως μετεωρίζεσθαι Χριστιανὸν, καὶ σὺ λέγεις, τί βλάπτει ταῦτα; Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύν· οὐαὶ οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς. Εἰπάτωςαν δὲ ἡμῖν οἱ ἀπαιδεῦτοι, ἐκ ποίας ἱερᾶς Γραφῆς παραστῆσαι δύνανται, ὅτι χρὴ τὸν Χριστιανὸν ποιεῖν ταῦτα τὰ σχήματα; ποῖα βίβλος τῶν ἀγίων, ποῖα Εὐαγγέλια ἐδίδουεν οὕτως ἀσχημονεῖν τοὺς Χριστιανούς; Ἴδου ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ ἀνατολῶν ἥλιου μέχρι δυσμῶν, καὶ ἀπὸ περάτων τῆς οἰκουμένης κράζει, καὶ διδάσκει, καὶ παραινεῖ, διὰ τε νόμου, καὶ προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότη, καὶ οὐδαμοῦ

τις εὔρεν, ὅτι ἐπετράπη Χριστιανὸς ποιεῖν ταῦτα τὰ σχήματα. Πόσοι βασιλεῖς καὶ δυνάσται, καὶ σοφοί, καὶ εὐγενεῖς, καὶ ἐνδοξοί, καὶ νομικοί, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, καὶ πρεσβῦται καὶ νέοι; τίς ἐκ τούτων πάντων δύναται ἀποδείξαι ἢ παραστήσαι περὶ τούτων, ὅτι ἐπετράπη ὁ Χριστιανὸς καθαρίζειν, ἢ ὀργεῖσθαι, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιεῖν, ὃν προειρήκαμεν; Οὐδεὶς δύναται παραστήσαι. Μηδεὶς πλανᾷ ὑμᾶς· οὐκ ἔστι ταῦτα Χριστιανῶν· ταῦτα ἀλλότρια εἰσι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ποιοῦσι. Μηδεὶς, ἀδελφοί μου, πλανᾷ ὑμᾶς· ὅσοι ἐν τούτοις ἐνάγεσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε· Χριστὸς οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει. Ἐπανέλθωμεν δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν πρώτην καὶ καλὴν ὁμολογίαν, εἰς ἣν ἐκλήθημεν, ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων, ἐπὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ τοῦ κτίστου τῶν ὁλῶν· αὐτὸς γὰρ τὸ γραμματεῖον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν κατέχει ἐν οὐρανῷ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ καθὼς ἔπραξε καὶ ἐφύλαξε τὴν ὁμολογίαν. Ἐκάστου γὰρ ἡμῶν γεγραμμένοι εἰσὶ, καὶ αἱ συνθήκαι, καὶ ἡ τοῦ διαβόλου ἀποταγή καὶ πρὸς Χριστὸν συνταγή, καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ αἱ πράξεις, καὶ οἱ λόγοι, καὶ τὰ ἐνθυμήματα, καὶ οἱ μετεωρισμοί, καὶ τὰ γέλοια· καὶ πάντα γεγραμμένα ἔχων ἔρχεται ὁ Χριστός. Λοιπὸν οὖν τί βούλει; ψεύσασθαι αὐτῷ; Ἄλλ' οὐκ ἔστι δυνατόν· ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ καὶ σὺ καὶ οἱ λόγοι σου. Ἀλλὰ βούλει κρύπτεσθαι; Ἄλλ' οὐκ ἔστι δυνατόν, ἐπειδὴ ἐν χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ οὐ κρυβήσῃ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. Ἐάν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῇ, αὐτὸς ἐκεῖ ἐστίν· ἐάν καταβῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐκεῖ πάρεστι. Γέγραπται γάρ, ὅτι Πάντα, ὅσα ἐθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. Τί οὖν ποιήσωμεν, ἀδελφοί; Στενὰ ἡμῖν πανταχόθεν· αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας καὶ νεφρούς. Φυγεῖν οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἐστὶν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Κρυβῆναι ἀδύνατον· κατέχει γὰρ τὸν γυῖρον τῆς γῆς, καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ, ὡσεὶ ἀκρίδας. Ἀντιστῆναι οὐκ ἔνι, καθὼς γέγραπται, ὅτι Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι; Αὐτὸς γὰρ δεσπόζει τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ὁ μέλλων καταργεῖν πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. Ἀπολογία οὐκ ἔνι, οὐδὲ ἀφορμή, οὔτε ἔννοια. Διὰ τοῦτο ἀπὸ περάτων τῆς γῆς ἕως περάτων ἡ θεία Γραφή βοᾷ, καὶ παραινεῖ, καὶ ἐλέγχει, καὶ νουθετεῖ, καὶ διαμαρτύρεται, καὶ ἀπειλεῖ. Διὸ φησὶν ὁ Δεσπότης ἡμῶν· Ὁ ἀθετῶν με, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, κρίνει αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Καὶ πάλιν λέγει· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἠκούσατε, ὅτι οὐδεὶς πρόφασιν ἔχει. Οὕτως, ἀδελφοί, στενὰ ἡμῖν πανταχόθεν.

1α'. [85] Ἀλλὰ πάντως τις ἀποκρίνεται, ὅτι Ἰδοὺ ἱκανῶς καθήψω ἡμῶν διὰ τοῦ λόγου, καὶ τὰ σκυθρωπά ὑπέδειξας, καὶ τὰς κολάσεις ὑπέμνησας, καὶ τὰς τιμωρίας διεγράψω, καὶ περισσῶς κατέπληξας καὶ ἐφόδισας. Καὶ οἶδα ἀληθῶς, ὅτι οὕτως ἐστίν· καὶ οἶδα, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον ἀποδώσει τῷ Θεῷ, καὶ ἕκαστος θερίσει ὃ ἐσπείρεν, καὶ ἕκαστος τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. Ἀλλ' ὡς ταῦτα ἀπήγγειλας, καὶ εἰς μέσον ἤγαγες, καὶ κατέπληξας καὶ ἐφόδισας, ὑπόδειξον ἡμῖν λοιπὸν καὶ τῆς σωτηρίας τὸν τρόπον, ὃς καὶ τῆς πληγῆς τὴν ἱατρίαν· ὡς περ εἶπες τὰ καταπληκτικά, εἶπε καὶ τὰ χαρποία. Ἰδοὺ σωθῆναι θέλω, τί ποιήσω; πῶς σωθῶ; ποῖον τρόπον χρῆσθαι; πρὸς τίνα καταφεύξομαι; Πολλὰ γὰρ ἡμαρτον, καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν λόγοις, καὶ ἐκουσίως καὶ ἀκουσίως, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ κατὰ πᾶσαν ὥραν. Τί οὖν ποιήσω; πῶς σωθῶ; πρὸς τίνα καταφεύξομαι; Ἐγὼ σοι λέγω πρὸς τίνα καταφυγῇς. Ὁ μακάριος Δαυὶδ ὑπέδειξε πρὸς τίνα δεῖ καταφυγεῖν, εἰπὼν· Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγή καὶ δύναμις. Τοῦτο ὑπέδειξεν καὶ Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων τῶν προφητῶν, λέγων· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τοῦτο ἀπήγγειλε καὶ ὁ ἄγγελος, λέγων· Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν· καὶ πάλιν ὁ προφήτης Δαυὶδ λέγει· Κύριε, πρὸς σὲ καταφυγον. Πρὸς τοῦτον καὶ σὺ κατάφυγε τὸν εἰπόντα· Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς· τὸν εἰπόντα, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες

ιατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· τὸν εἰπόντα, Μετανοεῖτε· ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τὸν λέγοντα, Δεῦτε πάντες πρὸς με οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτωμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· τὸν εἰπόντα, Ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· τὸν λέγοντα, ὅτι Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω· τὸν εἰπόντα διὰ τοῦ προφήτου, Ζῶ ἐγὼ, ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· τὸν εἰπόντα, ὅτι Ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν βωόντων πρὸς αὐτόν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· τὸν εἰπόντα, Χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι. Πρὸς τοῦτον κατάφυγε μετανοῶν καὶ δακρύων. Μετανόησον, καὶ μὴ διακριθῇς· μετανόησον, καὶ μὴ ἀθυμήσης, μηδὲ ἀπογνώσης σεαυτὸν ἔχοντα σωτηρίας φάρμακα. Ἐν οὐρανῷ χαρὰ γίνεται σου μετανοοῦντος, καὶ σὺ βῆθυμεις; ἄγγελοι σκιρτῶσι, καὶ σὺ νυστάζεις; διὰ σὲ παραγέγονεν ὁ ἱατρὸς τῶν ψυχῶν, καὶ σὺ τὸ τραῦμα κρύπτεις; αὐτὸς κράζει· ἐπιστρέφητε πρὸς με, υἱοὶ ἀνθρώπων, δεῦτε πρὸς με· καὶ σὺ οὐ σπουδάζεις; αὐτὸς κράζει· Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Ὁ φιланθρωπία Δεσπότης ἀνείκαστος! Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, φησὶν, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς. Θάρσει οὖν, ἁμαρτωλὲ, καὶ μὴ ἀθυμήσης. Σὲ γὰρ ἦλθε καλέσαι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· διὰ σὲ ἐκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, λέγων· Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ πεφορτωμένοι. Οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς. Ὅρα δὲ μὴ χαυνωθῇς ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀκούων τὴν αὐτοῦ ἀφατὸν φιλανθρωπίαν· οὐ γὰρ μόνον τὴν κλήσιν ψιλὴν εἶρηκεν, ἀλλὰ προσέθηκε τὸ, Εἰς μετάνοιαν. Οὐ γὰρ ἦλθον, φησὶ, καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν· οὐκ εἰς γέλοια, ἀλλ' εἰς δάκρυα· οὐκ εἰς ἀσχρολογίαν, ἀλλ' εἰς δοξολογίαν· οὐκ εἰς ἀριστα καὶ δεῖπνα καὶ μέθην, ἀλλ' εἰς νηστείαν καὶ ἀγρυπνίαν καὶ δάκρυα· οὐκ εἰς χορεύματα καὶ κιθαρισμοὺς καὶ καταλέγματα, ἀλλ' εἰς πένθος καὶ θλίψιν καὶ στενοχωρίαν, λέγων· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες καὶ κλαίοντες, δηλονότι, τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἀρξαι οὖν τοῦ μετανοεῖν· βάλε τὴν ἀρχὴν μόνον, καὶ ὁ Θεὸς τῶν μετανοούντων συνεργήσει, καὶ ἐνισχύει σε, καὶ εὐρήσεις χάριν πολλήν, καὶ γενήσεται ἐν σοὶ ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. Πολλὰ ὁδοὶ βίου, καθὼς γέγραπται, καὶ πολλοὶ τρόποι τῆς σωτηρίας. Ὡς πρὸς τὴν θέλεις, σώθητι, μόνον σώθητι. Ἐάν ἔχῃς, ἐλέησον· εἰ δὲ οὐκ ἔχῃς, οὐ ζητεῖ ὁ Θεός. Οὐκ ἔχῃς ἄρτον, οὐκ ἔχῃς ἱμάτιον. Κλῖνον τὰ γόνατα, τύψον τὸ στήθος, κατάγαγε τὰ δάκρυα, στέναξον, πένθησον, ἐκτεινον τὰς χεῖράς σου εἰς τὸν οὐρανόν, ἄρον τὸ ὄμμα σὸν πρὸς [86] τὸν Δεσπότην, νήστευσον, ἀγρύπνησον. Ταῦτα ἔχει πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ἀρνήσασθαι οὐ δύναται· ταῦτα σπουδάσον προσάγειν τῷ Θεῷ πάντοτε. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετὰ σκοποῦ καὶ διακρίσεως δεῖ ποιεῖν, ἵνα μὴ εἰς ἀνόνητα τρέχῃς, καὶ εἰς κενὸν κοπιᾷς.

1β'. Ταύτας οὖν τὰς ἀρετὰς ποιῶν, καὶ τῷ Θεῷ προσφέρων τὴν μετάνοιαν, τήρησον ἀκριβῶς καὶ ἐρευνήσον, μήποτε ἔχῃς ἐχθραν κατὰ τινος, καὶ ὁ σκοπὸς σου ἅμα εἰς κενὸν γένηται· ἀλλὰ καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἐργαζόμενοι, καὶ τηροῦντες τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· Ἐάν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Ἐάν οὖν προσεύχῃ τῷ Θεῷ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ οὐ χλευάζων καὶ μετεωριζόμενος, τήρησον αὐτοῦ τὴν ἐντολὴν ταύτην, καὶ ἄρες, εἴ τι ἔχῃς κατὰ τινος. Βούλει ἀφεθῆναι σοι τὰ ἴδια παραπτώματα; Ἄφες καὶ σὺ τὰ τοῦ πλησίον. Ἐάν δὲ σὺ οὐκ ἀφῇς τὰ τοῦ ἀδελφοῦ παραπτώματα, οὐδὲ τὰ σὰ ἀφήσει ὁ Δεσπότης· εἶπε γὰρ, ὅτι Ἐάν μὴ ἀφῆσητε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει τὰ ὑμέτερα. Καὶ οἶδαμεν πάντες, ὅτι οὐ ψεύδεται· ἀψευδὴς γὰρ ἐστὶ, καὶ πιστὸς ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Γίνου οὖν ἔτοιμος προσδεχόμενος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν ἀπαιτοῦντα τὴν ψυχὴν σου. Μὴ σήμερον μετανόησης, καὶ αὔριον ἐπιλάβῃ· μὴ σήμερον κλαύσης, καὶ αὔριον χορεύσης· μὴ σήμερον νηστεύσης, καὶ αὔριον μεθύων προέλθῃς, περιφερόμενος ὑπὸ πολλῶν· μὴ σήμερον ἀγρυπνήσης, καὶ αὔριον ἀναπέσης· ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν σου μερίμνησον, ἕνα στεφανωθῇς. Μὴ νοθεύσης τὴν ἀρετὴν, μὴ περιφύγῃς τὸν κόπον, ἵνα μὴ στερηθῇς τῶν στεφάνων. Μίσησον πᾶσαν χαρὰν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Καὶ εἰπέ μετὰ τοῦ

num relaxare: quid enim damni affert cithara, quid reliqua instrumenta? O summam stultitiam! o malam diaboli cogitationem! Generatio mala et adultera, hoccine Domino retribuitis? Immaculatus Dominus ubique præcipit, ne Christianus unquam his se dedat ludicris; et tu dicis, Quid hæc afferunt damni? *Væ qui dicunt amarum dulce: væ qui ponunt tenebras lucem (Isai. 5. 20).* Dicant vero nobis immorigeri illi, ex quam Scriptura ostendere possint Christiano licere hanc sectari formam? quis sanctorum liber, quæ Evangelia docuere Christianos ita turpiter agere? Ecce Catholica et Apostolica Ecclesia, ab oriente usque ad occidentem, a terminis orbis terrarum clamat, docet, hortatur per legem, per prophetas, per apostolos, perque ipsum Dominum; et nusquam reperies Christiano licere talibus operam dare nugis. Quot sunt reges et principes, sapientes, nobiles, illustres, legisperiti, servi et liberi, pauperes et divites, senes et juvenes? equis illorum omnium possit probare et ostendere, quod Christianis liceat cithara ludere, aut tripudiare, aut simile quidpiam facere? Nullus certe id ostendere possit. Nemo vos seducat: hæc non sunt Christianorum: hæc aliena sunt a Catholica Ecclesia: hæc omnia gentiles faciunt. Nemo, fratres mei, vos seducat: quotquot in his versamini, a gratia excidistis: Christus nihil vobis proderit. Redeamus iterum ad primam et pulchram confessionem, ad quam vocati sumus in conspectu multorum testium, angelorum, hominum, et Creatoris universorum. Ipse namque schedulam confessionis nostræ retinet in cælo, ut reddat unicuique secundum opera sua, et prout confessionem servavit. Uniuscujusque enim nostrum scripta sunt et pacta, et abrenuntiatio diabolo, et fœdus cum Christo initum, nostra quoque opera et gesta, verba, cogitationes, ludi, cachinni: omnia descripta habens venturus est Christus. Quid denique vis? mentiri illi? Id fieri nequit: in manu quippe ejus et tu et verba tua sunt. Sed vis occultari? Verum non potes, quia in manu ejus sunt lines terræ: *Neque est creatura invisibilis in conspectu ejus; sed omnia nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. 4. 13);* neque occultari poteris a facie ejus. Si ascenderis in cælum, illic ipse est; si descenderis in abyssum, illic adest (*Psal. 138. 8*). Scriptum est enim: *Omnia, quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis (Ibid. 134. 6).* Quid ergo faciemus, fratres? Angustiae nos tenent undique: *Ipse enim novit abscondita cordis (Ibid. 43. 22)* et renes. Fugere non licet: neque enim est, qui nos eruat de manibus ejus (*Isai. 43. 13*). Abscondi nemo potest; gyrum enim terræ, et omnes habitantes in illa quasi locustas tenet (*Ibid. 40. 22*). Resistere non possumus, sicut scriptum est: *Tu terribilis es, et quis resistet tibi (Psal. 75. 8)?* Ipse namque dominatur cælestibus, terrestribus et infernis, qui debet destruere omnem principatum et potestatem et virtutem. Excusatio nulla est, nec obtentus, neque consilium. Ideo a finibus usque ad fines terræ divina Scriptura clamat, hortatur, arguit, monet, testificatur, comminatur. Quapropter Dominus noster ait: *Qui despicit me, et non accipit verba mea, ego non judico illum: sed sermo, quem loquutus sum, judicabit illum in novissimo die (Joan. 12. 48).* Rursumque dicit: *Si non venissem, et loquutus fuisset eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Ibid. 15. 22).* Audistis quod nemo excusationem habeat. Profecto, fratres, angustiae nobis sunt undique.

11. Sed respondebit quispiam: Satis nos sermone tuo tetigisti, tristitia exhibuisti, supplicia commemorasti, cruciatus descripsisti, et supra modum perculisti ac terruisti. Scio utique rem ita se habere: novi unumquemque nostrum Deo rationem esse redditurum, messurumque quod seminavit, ac proprium onus portaturum esse. Verum ut hæc denuntiasti, et in medium adduxisti, nosque perculisti ac terruisti, salutis quoque modum nobis ostende; vulneri medelam adhibe: ut terribilia dixisti, sic gratiosa enarra. Ecce

salutem consequi volo, quid faciam ut consequar? quo utar modo? ad quem confugiam? Multa namque peccavi, operibus et dictis, volens et imprudens, nocte et die, et in quacumque hora. Quid ergo faciam? quomodo salutem consequar? ad quem confugiam? Ego tibi ad quem confugias dicam. Beatus David ostendit ad quem confugiendum sit, his verbis: *Deus noster refugium et virtus (Psal. 45. 2).* Id ostendit et Joannes, major omnibus prophetis, dicens, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi (Joan. 1. 29).* Hoc annuntiavit et angelus, dicens: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. 1. 21);* ac rursus propheta David dicit: *Domine, ad te confugi (Psal. 142. 9).* Ad illum et tu confuge, qui dixit: *Non veni vocare justos, sed peccatores (Matth. 9. 13);* qui dixit: *Non egredior qui sani sunt medico, sed qui male habent (Luc. 5. 31);* qui dixit: *Pœnitentiam agite; appropinquavit enim regnum cælorum (Matth. 3. 2);* qui ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Ibid. 11. 28);* qui dicit: *Potestatem habet Filius hominis super terram dimittendi peccata (Matth. 9. 6);* qui dicit: *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras (Joan. 6. 37);* qui per prophetam dixit: *Vivo ego, quia nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat (Ezech. 33. 11);* qui dixit: *Faciet vindictam clamantium ad se die ac nocte (Luc. 18. 7);* qui dixit: *Gaudium est in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente (Ibid. 15. 7).* Ad hunc confugito, pœnitentiam agens et lacrymans. Pœnitentiam age, et ne differas: pœnitentiam age, et ne animo deficias neque desperes, cum salutis pharmaca habeas. In cælo gaudium est te pœnitente, et tu torpescis? angeli exsultant, et tu dormitas? propter te Medicus animarum advenit, et tu vulnus occultas? ipse clamat: *Convertimini ad me, filii hominum, venite ad me; et tu non festinas? ipse clamat: Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam (Matth. 9. 13).* O benignitatem Domini inestimabilem! *Non veni vocare justos, inquit, sed peccatores.* Confide ergo, o peccator, et ne desperes. Te namque bonus Pastor vocatum venit; propter te inclinavit cælos, et descendit, dicens: *Venite ad me omnes qui onerati estis: non enim veni vocare justos, sed peccatores (Id. 11. 28).* Vide autem, ne segnior evadas ex hoc sermone, audiens ejus ineffabilem clementiam: neque enim simplicem vocationem dixit, sed addidit, *Ad pœnitentiam.* *Non enim, inquit, veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam: non ad risum, sed ad lacrymas; non ad turpia verba, sed ad Deum glorificandum; non ad prandia et cœnas et ebrietatem, sed ad jejunium, vigiliis et lacrymas; non ad choreas saltantium et citharas et cantilenas, sed ad luctum, tribulationem et angustias, dicens: Beati qui lugent et flet (Id. 5. 5),* scilicet peccata sua. Incipe ergo pœnitentiam agere: pone principium tantum, et Deus pœnitentium tecum operabitur, te roborabit, et gratiam multam invenies, eritque in te super mel et favum. Multæ viæ vitæ, sicut scriptum est, et multi modi salutis: quo volueris modo, salutem consequere. Si possis, da elemosynam; si non possis, id Deus non requirit. Non habes panem, non habes vestimentum? Genua flecte, pectus tunde, funde lacrymas, ingemisce, luge, extende manus tuas ad cælum, oculos ad Dominum attolle, jejuna, vigila. Hæc omnes possunt homines, nec negare valent: hæc studeas semper Deo offerre. Verum hæc cum discretionem fiant oportet, ne inutiliter curras, et in vanum defatigeris.

12. Has itaque virtutes exercens, et Deo pœnitentiam offerens, observa diligenter et scrutare, num inimicitiam adversus aliquem habeas, ne studium tuum in vanum abeat; sed, ut dixit apostolus Paulus, *Cum timore et tremore salutem nostram operantes (Philipp. 2. 12);* et Christi præceptum servantes, qui dicit: *Si dimiseritis hominibus peccata sua, dimittet et Pater vester cælestis peccata vestra (Matth. 6. 14).* Si ergo Deum toto corde precaris, nec risui et fastui deditus es, hoc ejus præceptum servato, et si

quid contra quempiam habeas, dimitte illi. Vis dimitti tibi peccata? Dimitte tu proximo. Si tu non dimittas fratri tuo peccata, neque tua tibi Dominus dimittet; dixit enim: *Nisi remiseritis hominibus peccata sua, neque Pater vester cælestis remittet vestra* (Matth. 6. 15). Novimusque omnes ipsum non mentiri: verax enim est et fidelis in omnibus verbis suis. Paratus igitur esto, exspectans quotidie eum, qui repetet animam tuam. Ne hodie poenitentiam agas, et cras agere obliviscaris: ne hodie fleas, et cras choreas agas: ne hodie jejunes, et cras ebrius a multis exporteris: ne hodie vigiles, et cras concidas; sed salutem cura tuam, ut coroneris. Ne virtutem adulteres, ne laborem refugias, ne coronis priveris. Omne gaudium hujus sæculi odio habeas, necnon gloriam ejus; et dic cum Davide: *Iniquitatem odio habui et abominatus sum, legem autem tuam dilexi. Ab omni via mala prohibui pedes meos. Juravi et statui, ut custodiam mandata tua* (Psal. 118. 163. 101. 106). Cura semper ut paratus sis, ut cum venerit is qui repetet animam tuam, te in poenitentia paratum inveniat: et ego promitto tibi, quod te ab iis qui salutem nacturi sunt, non te segregaturus sit. Serva semper Domini mandatum illud: *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem* (Matth. 26. 41). Rursumque ait: *Estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet* (Id. 24. 44). Audi quoque Apostolum dicentem: *Sine intermissione orate* (1. Thess. 5. 17). Cogitate quid sit illud, *Sine intermissione*; id est, semper, in omni tempore, nocte et die, vespere, mane et meridie, atque omni hora; sive opereris sive iter agas, sive gregem cures sive terram sulces, sive decumbas sive e lecto surgas. Ne exspectes Dominicam, vel festum, aut loci differentiam. Deus enim non loco circumscribitur: nam *In manu ejus sunt fines terræ* (Psal. 94. 4). Ideo propheta David per singulos dies et noctes orans, non exspectabat diem, nec loci discrimen, sed lacrymans dicebat, suam hortans animam: *In omni loco dominationis ejus, benedic, anima mea, Dominum* (Psal. 102. 22). Et tu, carissime, ne exspectes horam, aut diem, aut loci discrimen; sed, ut supra dictum est, in omni loco, et in domo tua precare: in ecclesia quoque precare, et quocumque in loco sis precare, in omni loco domi-

nationis Dei. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem, simul in unum dives et pauper* (Psal. 48. 2. 3), sive mas, sive femina, sive turba, juvenes et virgines, senes cum junioribus, reges terræ et omnes judices terræ, audite id quod scriptum est: *Tempus breve est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint* (1. Cor. 7. 29). *Abnegetis Impietatem et sæcularia desideria; sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, in futuro exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi* (Tit. 2. 12. 13). Mementote mei semper, fratres, et servate traditiones quas accepistis a beatis viris, a prophetis, ab apostolis, et a Domino universorum. In exemplum afflictionis et perseverantiæ habeatis prophetas; patientiæ, Jobum; castitatis, Josephum; discretionis, Danielelem; caritatis, Dominum nostrum Jesum Christum, qui dedit semetipsum pro nobis; poenitentiae, Dei patrem Davidem. Hic enim nobis poenitentiae exemplar fuit, admonens et exhortans nos his verbis: *Venite, filii, audite me* (Psal. 33. 12); et ego vobis poenitentiae modum ostendam: quoniam ego aliquando lapsus sum, sed per poenitentiam surrexi: et agnosco Domini benignitatem; novi ipsum eos, qui sincere poenitentiam agunt, supinis manibus excipere: non potest enim Dominus mentiri. Audi enim illum dicentem: *Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita* (Ibid. 88. 35). Nam cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Matth. 24. 35). *Semel juravi in sancto meo* (Psal. 88. 36): *Vivo ego, qui nolo mortem peccatoris* (Ezech. 33. 11). Audistis quod per semetipsum juraverit ille amator hominum. Ideo hortor omnes: *Venite, filii, audite me*: et dum tempus est nobis, festinemus, antequam veniat dies Domini magnus: *Præoccupemus faciem ejus in confessione. Venite, adoremus et procidamus ante Dominum, qui fecit nos* (Psal. 94. 2. 6). Quoniam ipse fecit nos, ipse *Misereatur nostri, et benedicat nobis; illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri* (Psal. 66. 2). Ipse namque est Deus poenitentium, ipse nos poenitentes recipit, ipse pascit: ipsi gloria et imperium et omnis gratiarum actio, Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM

Ineptum nugacissimi Græculi opusculum, non sine nausea ad fidem duorum Codicum Mss. emendatum hic tandem proferimus: indignum, Tillemontii judicio, p. 393, quod legatur vel intelligatur. Erat certe ἰδιώτης, infacundus et linguæ Græcæ imperitissimus, qui talem opellam emisit, et Chrysostomo adscribere ausus est. Et tamen illam commentariis et notis illustrare conati sunt viri inter litteratos principes, Julius Cæsar Bulengerus et Claudius Salmasius; quia in comparatione illa inepta de circo visibili, quem ipse σωματικὸν vocat, cum circo intelligibili, sive πνευματικῷ, multas adhibet voces ad ludos cir-

ORATIO DE CIRCO (a).

Stadium nobis hodie spirituale et cursus cælestis apertus est iis, qui ad spiritus spectaculum parati sunt; non secundum hominem de terra terrenum, sed secundum hominem spiritualem et cælestem: ubi currendum quidem est in terra, sed spectandum est cælum. Hoc tractandum suscepi, ut spectaculorum amantes redarguerem, qui spirituale salutis specta-

culum despiciunt, et corporalem¹ nequitiae hippodromum, seu potius satanodromum ipsi anteponunt. Tu vero, dilecte, diligenter potius tranquillum illum Ecclesiæ hippodromum intueri, ubi Paulus decertat, non euripi et camporum orbes decurrens, sed a Jerosolyma usque ad Illyricum circumquaque evangelium pleno cursu prædicans (Rom. 15. 19): ubi Elias currum illum ducit, de quo dictum est: Currus,

(a) Collata cum Codice Regio bombycino num. 2553, et cum altero exemplari Ms. recentiore, quod ponet nos est.

¹ Duo Mss. legunt, *spiritualem*; minus recte.

judicio justior es omnibus? *Non sum sicut cæteri hominum.* Quid agis, Pharisæ? Noli nomen naturæ commune spectare: immutabilis enim ille atque hominum amator factus est homo: saltem ubi illud tecum reputaveris, arrogantia ista dicta ne proferas. Dic potius, *Ut nonnulli hominum, non autem, Ut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri.* Omnesne raptores, præter te unum, Pharisæ? omnes injusti, tu vero solus es justus? omnes adulteri, tu vero solus actiones temperantiæ laude dignas edis? *Non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus.* Jam ecce mens hominis producere penas incepit: jam in cælum animæ alas quatit. Quid tu ipsum deorsum pertrahis gravitate verborum? et confessionem ad illum hominum amatorem vetas evolare? quid insultas jacenti? quid in illius ignem ligna struis (*Eccli. 8. 4*)? quid accusas illum sine remissione conscientiam verberantem? *Velut etiam hic publicanus.* Quid vero facientem, mi homo, publicanum vidisti? num la rocinantem, alienos labores complantem, aliena depradantem? metentem, ubi non seminavit, et congregantem, ubi non sparsit? expandentem rete viatoribus? Nihil tale vidisti, Pharisæ; sed intueris speciem miserabilem, commiseratione ac subsidio dignam. Jacet enim vultu in terram prostrato, pectus ut malorum officinam torquet, oculos tollere in cælum non audet, fortasse ab ipsis etiam astris accusari se putat; vel delictorum potius multitudinem esse scriptam existimat in firmamento: longe seipsum a templo, quasi judicatum removit: Miserere, clamavit, ut jam condemnatus. Non legisti, quod scriptum est, *Non exasperes virum in inopia sua (Eccli. 4. 25)*? Inops enim est, atque omni ex parte in angustias redactus: circumdederunt eum cogitationes instar multitudinis accusatorum: dexteram ad pectus verberandum conscientia commodato accepit: sui ipsius carnificem seipsum reddidit. Non te ille inflectit contremiscens? non te ad commiserationem provocat vultu sic ad terram demisso? non inhumanam emollit mentem tuam, dum suspicere cælum non audet? Enimvero tum quidem, cum publicani munus obibat, ejusmodi te in illum jactare voces oportebat: tum enim ipsum decebat non a te modo probis, sed a quovis inaccessi. Jam vero eum sua mala damnavit, cum animadversis animæ suæ vulneribus ad medicum gratis sanantem cucurrit, cum delictorum recordatus ad Dominum immemorem malorum confugit, tunc ipsi supervacaneæ insultas, Pharisæ? *Neque velut hic publicanus.* Annon sunt alii publicani, qui nondum dulcem pœnitentiæ luctum amplexi sunt? Si te tanta cupiditas tenet insectandi peccatores, linguam in illos converte, qui rapacitatis adhuc sunt retribus implicati. Adversus hunc quidem supervacanea est hæc hostilitas tua. Non enim tantum homini nocere non poteris, sed et Dominum ad promptiorem in illum demonstrandam indulgentiam provocabis.

2. *Publicanus autem a longe stans, volebat nec oculos ad cælum levare (Luc. 18. 13).* Omnino Manasse vocem et ipse mittebat: *Non sum dignus intueri et aspicere altitudinem cæli, præ multitudine iniquitatum mearum (a).* Multa siquidem erant in anima publicani mala congregata, cupiditas pecuniarum inexplebilis, injuriarum desiderium nullis terminis circumscriptum, rapacitas nullo fine conclusa; naturæ humanæ malum commune publicanus, legitimus injustus, raptor qui accusari non potest, fur impavidus, latro extra omnem aleam positus criminationum, noxa pene inevitabilis, ratione præditarum ovium lupus, humanam habens formam bellua. Cum tantis ascendit in templum malis publicanus. Nam cum hæc omnia perpetrasset facinora, gravemque sibi ac laboriosam effecisset oneris illius excussionem, agili tamen acriter mente pollebat, et invenit speciem libertatis: recordatus enim est illius Domini vocis ita peccatoribus

(a) Hæc habentur in Oratione Manasse, quæ in fine Bibliorum præsit, inter apocrypha censetur.

proclamantis: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. 11. 28).* Hujus vocis recordatus, cum onere malorum in Dei templum se contulit: cum vero obtorpuisset deinceps, neque sustinere amplius posset, in faciem continuo cecidit, et illis vocibus Dominum compellavit: *Propitius esto mihi peccatori.* Omni opere bono sum prorsus destitutus, malis meis conturbor, super numerum arenæ maris factæ sunt iniquitates meæ, multiplicatæ sunt super capillos capitis mei. Jam tuum video tribunal, eorum qui a me sunt injuriis affecti clamoribus personare: ante thronos tuos, Domine, fore ut aperti libri ponantur, audiui, in quibus laud dubium, quin et viatorum gemitus sint conscripti. Nullum est genus injustitiæ, quod tuam cognitionem nulla largitione corruptam effugerit: jam mihi tempus defensionis non superest, fugæ nullus relictus est locus. Susplicero cælum non audeo; ipsam etiam terram pertimesco, velut testem et arbitrum actionum mearum. Magnum enim peccatorem res etiam ipsæ anima carentes accusant. Quamobrem ad te omnium Dominum recurrens, hanc unam auxiliatricem reperi supplicationem: *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Multa quidem est malorum meorum summa, sed quid hoc ad pelagus tuæ bonitatis? Ut salvus fiam, apud homines est impossibile; verum apud te omnia possible sunt, Domine. Enimvero si propter justos in terram venisti, frustra telonium detestatus, ad tuum templum accurri: sin autem etiam peccatorum rationem aliquam habens, quin eorum potius causa inter creaturas peregrinatus es, ne sinas ut ea quæ in te posita sit spes, infringatur et evanescat; sed contritum sana cor meum, et me peccatis enecatam ad vitam revoca. Contigit olim te meretrix, et malorum sordes absterxit: fidei mulierculæ simbriam commodasti, et sanguinis stagnum exsiccasti: ad jacentem paralyticum accessisti, et lecti vectorem reddidisti: cæcum præteriens vidisti, et pristinum visus decus restitisti: etenim corporis quidem defectum luto inunxisti, qui vas illud e luto reparasti; lumini autem aditum reserasti, simulque homini rerum creaturarum pulchritudinem ostendisti. Tu mulierem collacrymantem vidisti, atque ante tempus resurrectionis infernum flagellasti, dum inde Lazarum eduxisti, dum tamquam ex leonis faucibus a morte raptum hominem revexisti. Tu cum hominem tibi procidentem ad pedes conspicatus esses duræ liberorum orbitatis naufragio pene absorptum, continuo precibus inflexus es, ac puellulam vocasti; quam ubi primum inclamasti, surrexit quidem puella, mors autem aufugit. Clamavit et post te mulier Chananaea, cum a dæmone suam filiulam discerpi videret, et cum magna voce, *Miserere (Matth. 15. 22)*, dixisset, spe sua non exedit: fidem enim ejus amplexus, lupum ab ove repulisti, ac rabiosum inquilinum exegisti: cumque puellula tuo munere ad sanam mentem redisset, luctum parentis sedasti. Pauculis panibus in deserto multitudinem nutristi. Esurio et ego justitiæ esurie; perexiguam micam tuæ benignitatis exposco; mei quoque ut unius ex illis commemoratis misere-re. Animam habeo maculis notisque compunctam, non secus ac meretrix, prius quam pœnitentia duceretur: omnibus sum detestabilis, non secus ac mulier sanguinis fluxu laborans, quæ antequam sanaretur, reputabatur immunda: majore paralyti laborat anima mea, quam paralytici corpus: excecatus animæ oculos habeo, sicut corporis a nativitate cæcus: peccatis enecat sum, animam habens corporis membris conclusam, non secus ac Lazarum sepulcrum habebat; omnibus pene videor malis onustus. Verum qui omnium misereris, mei quoque te misereat. *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Quid ergo contra Judex benignus? quid munificus Agonotheta cursorum, qui in stadio pœnitentiæ currunt? Et Phariseo se jactante sustinuit, et publicano pœnitente delectatus est: postquam autem hic quidem verbis